

Erfaringer fra profesjonelle verger, om betydningen av rollen i møte med vergehavere med rusbruk og psykiske lidelser.

The experience of professional guardians, and the meaning of their role in working with people with drug use and mental illness.

- En kvalitativ intervjustudie med profesjonelle verger om vergerollen.

Universitetet
i Stavanger

Det helsevitenskapelige fakultet

Master i Rus og Psykisk Helsearbeid

Våren 2021

Student: Silje Arstein (kandidatnr.: 9689)

Veileder: Jorunn Nærland Skjærpe (stipendiat)

Antall ord: 22 185

«Når jeg ser at vergehaver senker skuldrene, da er det kjekt å være verge.»

- Utdrag fra intervju i studien.

Innholdsfortegnelse

Forord	5
Sammendrag	5
1.0 Introduksjon	6
1.1 Bakgrunn for studien	6
1.2 Studiens kontekst	6
1.3 Helsepolitiske føringer	7
1.4 Juridisk forankring	8
1.5 Studiens mål og hensikt	9
1.6 Problemstilling og forskningsspørsmål.....	9
1.7 Studiens avgrensing.....	10
1.8 Begrepsavklaring.....	10
Vergehaver.....	10
Pårørende	10
1.9 Faglig samarbeid	11
Ressursgruppe.....	11
1.10 Tidligere forskning	12
1.11 Oppgavens videre oppbygning	15
2.0 Teoretisk rammeverk	17
2.1 Recovery perspektiv.....	17
2.1.0 Relasjon i Recovery perspektiv	17
2.1.1 Hjelperrollen.....	18
2.2 Skjønnsmessige vurderinger.....	19
2.2.0 Faglig skjønn	20
2.2.1 Moralsk skjønn	20
2.3 Menneskesyn, kunnskapssyn og etikk	21
2.4 Stress, kriser og sårbarhetsmodellen	21
2.5 Belastninger i hjelperrollen.....	22
3.0 Metode og metodiske overveielser	24
3.1 Forskningsdesign.....	24
3.2 Utvalg	25
3.3 Datainnsamling	26
3.4 Gjennomføring av intervju	26
3.5 Analyse	27
3.6 Forskningsmessig troverdighet	28
3.7 Forskningsetiske overveielser	30
3.8 Forforståelse	31
4.0 Funn	33
Kategori 1: Opplevelse av rollen som profesjonell verge.....	33
Kategori 2: Holdninger og motivasjoner i vergerollen.....	38

<i>Kategori 3: Relasjon til vergehaver, og relasjonens betydning for vergeoppdraget</i>	45
<i>Kategori 4: Brukergruppens muligheter og utfordringer i vergeoppdrag</i>	49
<i>Kategori 5: Pårørendes rolle i vergehavers liv og vergemål</i>	56
5.0 Drøfting	59
5.1 Samfunn og etikk	59
5.2 Arbeidet som verge.....	61
5.3 Utnyttelse av vergehaver og vergens maktposisjon	62
5.4 Belastninger i vergerollen	63
5.6 Pårørenderollen	64
6.0 Konklusjon	66
6.1 Videre forskning	66
Litteraturliste	68
Vedlegg	72
<i>Vedlegg 1: Informasjonsskriv om studien til deltakere med forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet</i> . 72	72
<i>Vedlegg 2: samtykkeerklæring fra vergene til intervju</i>	76
<i>Vedlegg 3: Intervjuguide til vergene</i>	78
<i>Vedlegg 4: Tilbakemelding fra NSD</i>	80
<i>Vedlegg 5: Eksempel på analyseprosessen fra meningsenheter til kategorier</i>	83

Forord

I dette masterstudiet vil jeg takke min veileder for god oppfølging og hjelp som har bidratt til diskusjoner om beslutninger og som en støtte igjennom oppgaven.

Og stor takk til ressursgruppen som bidro til å utarbeide intervjuguide og komme med essensielle tema og problemstillinger for oppgavens utforming og funn basert på deres erfaring og fagkunnskap.

Sammendrag

Studien har undersøkt hvilke erfaringer profesjonelle verger har med sin rolle i møte med vergehavere med rusbruk og psykiatri. Bakgrunnen var samfunnsdebatter knyttet til rusreformen, samt min erfaring i arbeid med pårørende til brukergruppen. Litteratur viser til hvordan vergerollen er en nyttig rolle både for vergehaver, men også på samfunnsmessig nivå. Litteraturen viste også til hvordan en kan forstå rus og psykiatriske lidelser som et individuelt problem, eller relasjonelt, hvor rusbruk og psykiatri også påvirker vedkommendes omgivelser. Hensikten med studien var å innhente kunnskap om hvordan vergene arbeider i praksis, og hvilke tanker de har knyttet til sin rolle, sammenlignet med profesjonelle roller og pårønderollen. Kvalitative individuelle intervju var datainnsamlingsmetode.

Inklusjonskriteriene var at vergene var ansatt som profesjonelle verger hos statsforvalter, og hadde vergehavere som slet med rus og psykiatri. Resultatene viste blant annet til hvordan vergene har tilbakemeldinger til statsforvalter om opplegget til vergene, hvilken relasjon vergehaver og vergen kunne få i vergeoppdraget, og hvordan denne relasjonen kunne gå over i en pårønderolle for vergen. Vergene erfarte stigma knyttet til vergerollen og vergehaverrollen. Som en del av diskusjonen ble samfunnsnyttens av vergemål drøftet, utnyttelse av vergehavers posisjon og makt i vergerollen, og rusreformen i forhold til vergenes erfaringer. Videre ble også relasjon og belastning drøftet i lys av funn fra vergene. Studien konkluderte med at vergene har ulike praksiser som er avhengig av flere faktorer, blant annet yrkesbakgrunn, holdninger og antall vergemål. Det var flere situasjoner som var utfordrende i arbeid med brukergruppen, men også muligheter for å gjøre en forskjell for vergehaver.

1.0 Introduksjon

1.1 Bakgrunn for studien

Min masteroppgave tar utgangspunkt i arbeid med personer med utfordringer innen rus og psykisk lidelse. Feltet er forsket på tidligere, dermed ønsker jeg å ta utgangspunkt i vergers erfaring i arbeid med brukergruppen. Jeg er utdannet barnevernspedagog og arbeider som veileder på NKS Veiledningssenter for pårørende (ideell organisasjon), med pårørende for den aktuelle brukergruppen for prosjektet. I arbeid med pårørende hører jeg deres erfaringer knyttet til pårønderollen og hvilke belastninger det kan medføre. Med dette som utgangspunkt ønsket jeg å forske på ansatte profesjonelle verger hos statsforvalter, tidligere fylkesmannen, for å finne ut hvordan de erfarer sin rolle som verge.

1.2 Studiens kontekst

Tidligere ble mennesker som slet med både rus og psykiske lidelser beskrevet av fagpersoner som å ha en dobbeltdiagnose, nå bruker man forkortelsen ROP på rus-og psykisk lidelse. Det omfavner dem som har en komorbid lidelse med både rusmiddellidelse og psykiske lidelser (Gråwe, 2017, s. 199). Personer som faller inn under denne kategorien kan ha variert alvorlighetsgrad avhengig av hvilke type rusmidler som er involvert og hvilken psykisk diagnose som er aktuell. Det er anbefalt at personer med ROP-lidelse får et spesialisert og helhetlig tilbud etter ROP-retningslinjene (Gråwe, 2017, s. 200). Som en del av denne tilretteleggingen vil også vergemål være aktuelt for personer med rusbruk og psykiske lidelser.

Ifølge statsforvalters sine sider for vergemål, er det flere oppgaver som er aktuelle for en verge innen økonomi og det personlige. Det er mye som skal til for at en person blir fratatt rettslig handleevne, men om dette er tilfelle vil personen få begrenset handlekraft rundt sine økonomiske eller personlige forhold, hvor en oppnevnt verge kan overta denne rollen. De fleste tilfeller gjelder vergemål hvor vergen har samtykkekompetanse. Når det søkes om verge er det statsforvalter som oppnevner vergen, men personen som får vergen skal samtykke til vergemålet (Statsforvalteren, 2020).

6.oktober.2018 publiserte VG en artikkel om tre brødre i Tolga kommune som hadde feilaktig vært registrert i kommunen som psykisk utviklingshemmede. Antall registrerte personer i kommunen med psykisk utviklingshemming er et kriterium for rammetildeling i kommunene hvert år. Spørsmålet kom frem da kommunen gikk fra å ha 5 registrerte i 2013 til å ha 10 personer i 2014. Det kom også frem at det ikke var rettslig grunnlag for å sette vergemål på brødrene, og kritikk rettet mot vergemålsavdelingen for ikke å ha fylt krav om frivillighet, saksbehandling, brødrenes medvirkning og informasjon. (Fjeld, Bornø, & Rudi, 2019, s. 5). Det viste seg at statsforvalter ikke hadde vært i dialog med brødrene før de fikk vergemål. Hver enkeltes sak var behandlet felles og ikke vurdert som enkeltpersoner-og situasjoner, også hos lege. Det var mangelfull dokumentasjon, og brødrene opplevde mistillit til kommune og tjenester. I rapporten ble det også fremstilt flere forbedringspotensialer for flere av tjenestene involvert i 'Tolga-saken'. For statsforvalter var potensialet rettet mot saksbehandlingen, tilretteleggingen for selvbestemmelse, kommunikasjon og kontakt med vergehavere (Fjeld, Bornø & Rudi, 2019, s.31). Som en følge av Tolga-saken har det vært debatter knyttet til posisjonsmakt, selvbestemmelse og vergens rolle. Selv om saken omhandlet brukergruppen psykisk utviklingshemmede, vil saken være aktuell på bakgrunn av problemstillingen som også er gjeldende innen rusbruk og psykiatri.

1.3 Helsepolitiske føringer

Det har vært stor debatt rundt Rusreformen (2019) som ble lagt frem som et alternativ fra Solberg regjeringen, til hvordan en møter rusbrukere. Tittelen på reformen som ble lagt frem var «fra straff til hjelp». Noe som også viser til et skifte i hvordan en forstår rusbruk, Hvor tidligere har holdningen vært å straffe for å forebygge/ redusere rusbruk. Tanken er at om man som rusbrukere blir tatt med brukerdose, vil en få hjelp som tiltak, ikke straff. En kan få oppmøteplikt på tiltaket om hjelp, og at pårørende/verge vil få en aktiv rolle i gjennomførelsen av tiltaket (NOU 2019: 26, s.39). Vergen var også aktiv deltaker i rusreformens ordlyd ved oppmøteplikt, hvor vergehaver skal møte en nemnd som skal se over hvilke tiltak som vil være best tilrettelagt for vergehaver med rusproblematikk. Politiet skal kontakte vergen «så snart det lar seg gjøre», noe som gir rom for skjønn (NOU 2019: 26, s. 119). NOU-en foreslår at når en har fattet vedtak, skal vergen få informasjon om vedtaket skriftlig. Det er politiet som gir vergen vedtaket, men det er heller ikke politiets ansvar å påse at vergen har fått informasjonen. Ordlyden lyder; «*Skriftlig meddelelse til parten eller partens foresatte/verge gjøres av politiet på den måten politiet anser mest hensiktsmessig anser som*

mest hensiktsmessig.» (NOU 2019: 26, s. 375). I ROP-retningslinjene blir ikke verge nevnt i teksten på lik linje som pårørende.

1.4 Juridisk forankring

I arbeid som verge i statsforvaltningen har en lover og forskrifter å forholde seg til. Lov om vergemål (2010), samt Forskrift til vergemålsloven (2013). Personer som får verge kan få verge på frivillig grunnlag, hvor de selv kan både endre verge eller avslutte vergemål jf. Vgml §20. I denne bestemmelsen kommer det også frem at en kan få verge på bakgrunn av at en er under 18 år, eller at man av ulike grunner ikke kan ivareta sine interesser, og kan få et vergemål tilpasset behov deretter.

Den som skal ha verge må selv skriftlig samtykke til opprettelse av vergemålet, hva vergemålet skal innebære og hvem som skal være verge, hvis de ikke går inn under dem som er pålagt verge. Jf. Vgml §20. Når en har fått vergen så har man som vergehaver, så langt en har rettslig handleevne i behold, rett til å styre over sine egne midler og rettslig handleevne. Den som har verge kan selv bestemme og avslutte vergemålet om de ønsker det. Hvem som kan bli verge er avhengig av hvem vergehaver ønsker, samt hvorvidt personen som er etterspurt er egnet til, og samtykker til oppnevning av vergerollen jf. vgml §28. Om personen som er oppnevnt verge ikke lenger ønsker å ha denne rollen kan de ta kontakt med statsforvalteren og få opphevet vergemålet. Vergehaver vil da få tilbud om å opprette et nytt vergemål med ny verge, eller å avslutte vergemålet om de har rettslig handlingsevne jf. Vgml § 29. Som verge har en også rett på godtgjørelse for arbeidet en gjør, dette etterspør verge selv. Godtgjørelsen for vergene er nærmere beskrevet i forskrift til vergemålsloven.

Vergens oppgave er å ivareta vergehavers interesser innenfor rammene av mandatet. Innen mandatet råder vergen over vergehavers midler, samt kan foreta rettslige handlinger med mindre annet er bestemt jf. vgml §31, 32. Vergen skal høre på det vergehaver ønsker, og etter vurderinger om rettslig handlingsevne, skal ikke vergen motstride vergehavers ønsker. Vurderinger om å høre vergehaver gjelder også dem som står vergehaver nær, etter vgml §34, som i stor grad representerer pårørende. I kapittel 4 i vergemålsloven (2010), er det beskrevet hvilke oppgaver vergen har, hvor vergen skal få oversikt over økonomi, bolig, og øvrige administrative oppgaver slik som disponering av inntekt og utgifter til vergehaver.

Et vergemål deles inn i økonomiske, eller økonomiske-og personlige vergemål. Det enkelte vergemålet skal vurderes på bakgrunn av vergehavers behov. Hvordan vergemålet utformes er også avhengig av hvor lang tid vergemålet skal vare. En kan ha vergemål på bestemt eller ubestemt tid jf. vgml. §21. I saker hvor vergehaver er fratatt rettslig handlingsevne, er avgjørelsen tatt på bakgrunn av at vergehaver ikke kan ivareta økonomiske- og personlige interesser. Rettslig handlingsevne kan i perioder eller innen områder være begrenset for vergehavet. Et eksempel på dette er muligheten til å ta opp gjeld jf. vgml §22.

Vergen kan få samtykke fra vergehaver og statsforvalter til å gå utover ordinært mandat.

Vergen har også taushetsplikt i sitt arbeid, men vergehavers nettverk har opplysningsplikt til statsforvalter og verge.

Det er statsforvalteren som er vergemålsmyndigheten jf vgml §4, og den som fordeler de profesjonelle vergene til aktuelle vergeoppdrag. Statsforvalter fungerer også som rådgiver for vergene, samt fører tilsyn ved å gjennomføre stikkprøver av vergenes regnskap. Vergene er også pålagt å levere regnskap hvert år. Statsforvalter har også ansvar for nødvendig opplæring, veiledning og bistand jf. Vgml §6, 47. Statsforvalters rolle er videre beskrevet i Forskrift for vergemålsloven (2013).

1.5 Studiens mål og hensikt

Målet med studien var å få økt kunnskap om hvilke erfaringer vergene hadde i sin rolle overfor vergehavere med rusbruk og psykiske lidelser. Hensikten med studien var å innhente kunnskap fra aktuelle profesjonelle verger ansatt hos statsforvalter.

1.6 Problemstilling og forskningsspørsmål

Forskningsspørsmålet eller problemstillingen gir en retningslinje for hvordan prosjektet skal utformes, og gir grunnlaget for forskningsdesignet (Thagaard, 2018, s. 45).

Problemformuleringen var på bakgrunn av min erfaring i arbeid med pårørende, samt tilbakemeldinger fra veileder og ressursgruppe.

Studiens problemstilling:

Hva er profesjonelle vergers erfaringer om betydningen av deres rolle, i møte med vergehavere med rusbruk og psykiske lidelser?

Forskningsspørsmål:

- Hva motiverer vergene i rollen?
- Hvordan erfarer vergene opplegget laget av statsforvalter rundt profesjonelle verger?
- Hva er bakgrunn for at noen ønsker å ha en profesjonell verge istedenfor pårørende i vergerollen?
- Hvilke erfaringer har vergene med relasjon til vergehaver?

1.7 Studiens avgrensning

I studien var vergenes perspektiv fokus, det handlet om hvordan vergene erfarer sin rolle. For å få bredde i perspektivet inkluderte jeg både økonomisk og personlige vergemål, men har avgrenset oppgaven til å ikke inkludere mindreårige vergehavere. Det er heller ikke gjort begrensninger på om vergemålet er frivillig eller pålagt for vergehaver.

Vergehaverperspektivet er ikke undersøkt.

1.8 Begrepsavklaring

For å presisere problemstilling og forskningsspørsmål ytterligere vil jeg avlegge en begrepsavklaring av de mest sentrale begrepene i studien.

Vergehaver

Vergehaver brukes i denne studien for å beskrive den som har fått et vergeoppdrag, uavhengig om det er på bakgrunn av økonomisk eller personlig vergemål. Brukergruppen som representerer vergehaverne i denne studien, var personer som hadde profesjonelle verger og med problematikk innen rus og psykiatri. I studien observerte jeg ulike begreper for å henvende seg til dem som har verge, og valgte derfor å bruke vergehaver konsekvent som begrep i oppgaven.

Pårørende

Pårørende betegnes av pasient- og brukerrettighetsloven (1999) som den som vedkommende oppnevner som pårørende. Om vedkommende ikke er i stand til å oppnevne pårørende vil en følge en rangering ut ifra ektefelle, foreldre, barn, søsken osv. (§1-3 b.).

Rusbruk

Da vergene ikke var sikre på om vergehaverne var diagnostiserte, eller i hvor stor grad rus var en del av utfordringen til vergehaver, ble det besluttet å bruke rusbruk som begrep sammenlignet med rusmisbruk eller rusavhengighet.

1.9 Faglig samarbeid

Ressursgruppe

Ressursgruppen var sammensatt av personer som hadde erfaring som profesjonelle i samarbeid med brukergruppen, samt personer som var pårørende til brukergruppen. Ressursgruppen ble rekruttert over telefon hvor de ved interesse fikk tilsendt et informasjonsskriv om prosjektet, samt hva deres rolle som en del av ressursgruppen ville innebære. Etter deltakerne hadde lest om prosjektet tok de kontakt, og jeg satte opp møter med hver enkelt hvor jeg presenterte masterprosjektet mer utdypet, samt fikk tilbakemeldinger på intervjuguiden. Vi tok utgangspunkt i første utkast intervjuguide jeg laget. Deltakerne i ressursgruppen ga tilbakemelding på ordbruk, aktuelle tilleggsspørsmål, og tips til hvordan best møte intervjudeltakerne. Ressursgruppen ble presentert resultatet fra intervjuene, hvor de kunne komme med tilbakemeldinger og refleksjoner om funn. De kommenterte særlig funn knyttet til verger i det som ligner pårønderoller.

Deltakerne i ressursgruppen bidro med både arbeids- og personlige erfaringer. Første deltaker var en dame som hadde lang erfaring innen arbeid med rus og psykisk helsearbeid. Hun var utdannet psykiatrisk sykepleier og hadde videreutdanning innen endringsledelse. Hun hadde også lang erfaring innen veiledning av pårørende innen rus og psykiatri. Den andre deltakeren var leder i en organisasjon som arbeider med veiledning av pårørende innen rusbruk og psykiatri. Hun var utdannet vernepleier og hadde videreutdanning innen rus og psykisk helsearbeid.

Siste deltaker var pårørende som mor til en som hadde slitt med rusbruk og psykiatri. Hun holdt foredrag om pårønderollen, og arbeidet med veiledning av andre i pårønderollen.

1.10 Tidligere forskning

Masteroppgaven tar utgangspunkt i eksisterende forskning og litteratur på feltet. For å holde meg faglig oppdatert har jeg jevnlig gjort litteratursøk under arbeidet med oppgaven. Siste litteratursøk var i mai 2021. Tidligere forskning på masteroppgavens tema tar bakgrunn i vergers arbeid med personer med rusbruk og psykiske lidelser, samt erfaringer fra profesjonelle og pårørende til brukergruppen. Før en skal gjennomføre datainnsamling bør en sette seg inn i feltet en skal forske på. Dette innebærer å sette seg inn i aktuell faglitteratur og forskning på feltet (Malterud, 2012, s.73). Biblioteket på Universitetet i Stavanger hjalp med å finne aktuelle søkeord og artikler. Søkeordene ga flere treff, og ble avgrenset ved å ekskludere artikler som omhandlet mindreårige, psykisk utviklingshemmede, fysisk syke og eldreomsorg.

Databasene brukt i litteratursøket: PubMed, Oria, CINAHL, Academic search premier, SocIndex og PsycINFO.

Engelske søkeord: legal guardian, guardian, guardianship, drug abuse, drug addiction, mental illness, professional care, professional relationship, substance abuse, custodian og protectorship. Søkeordene var brukt alene som søkeord eller i kombinasjon med mental health og drug abuse.

Norske søkeord: verge, vergemål, rop-lidelser, rus, rusavhengighet, rusmisbruk, psykiatri, psykisk lidelse, Recovery, pårørende, vergehaver, brukermedvirkning, Empowerment, samtykkekompetent, Tolga saken. Disse søkeordene ble også brukt alene eller i kombinasjon.

De fleste artiklene som var aktuelle i de ulike databasene viste til funn relatert til utnyttelse av midler til personer i sårbare situasjoner. Artikler som omhandler vergemål hadde for det meste en annen brukergruppe. I søk relatert til pårørende til brukergruppen, var flere artikler relevante, disse ble begrenset da hovedfokuset i studien var vergerollen.

Melamed, et al. (2007) har forsket på vergemål til personer med psykiske lidelser. I forskningen viser de til hvordan synet på ivaretagelse av dem som ikke kan ivareta sine interesser, har vært i endring over årenes løp. På 70-tallet utviklet det seg bevegelser knyttet til at alle personer er like mye verd, autonome og har frihet i å være menneske. Om man ikke

kunne ivareta sine interesser skulle en få hjelp ved vergemål. Det mest normale var noen i familien, hvis ikke ble en profesjonell ansatt i vergerollen (s. 1119). Melamed et al. (2007) skriver at det var rapportert økning av personer som slet med å ivareta sine interesser de siste årene. Og forespørselen om å få verge har økt, noe forskerne tenker henger sammen med økt fokus på ivaretagelse og likeverd for alle deler av samfunnet (s. 1119). Hvilket vergemål som ble laget, ble vurdert på bakgrunn av flere faktorer. Konteksten for vergemålet vurderes ut ifra omfanget på vergehavers behov for hjelp. Om det er behov for kortvarig eller langvarig vergeoppdrag, og om vergehavers situasjon vil forverres. Vergen skal også innhente informasjon fra flere kilder, da pårørende kan ha sine egne interesser i fokus slik som økonomisk gevinst, fremfor vergehavers beste interesser. Det var på bakgrunn av et samarbeid med vergehaver og deres nettverk for å kartlegge vergehavers behov, og hvordan det skulle formuleres til et vergemål. Ifølge forskerne var det viktigste med kartleggingen, at en så på vergehavers nåværende situasjon og behov (s. 1121).

Levine et al. (2019) har forsket på hvordan profesjonelle verger i et vergemål påvirker vergehaver. De skriver at vergens oppgave er å gjøre vergehavers liv bedre ved å betale regninger, skaffe medisinsk hjelp, hjelpe med juridiske problemer, åpne opp for mer sosiale sammenkomster, å få bolig og være en emosjonell støtte (s. 468). Målet for vergeprogrammet som ble forsket på her, var at vergehaver hadde et meningsfullt sosialt liv, fast bolig, tilgang på behandling og medikamenter, og mindre kriminalitet. For å delta måtte både vergehaver og verge melde seg på, og være motivert for programmet. Brukergruppen programmet var laget for var personer med hyppige legevaktbesøk relatert til psykiatri, eller kontakt med politi. I programmet fikk både vergehaver og verge opplæring og informasjon som redskaper til å få til endring i vergehavers livssituasjon. I samarbeid utarbeidet de en langsiktig plan, noe som kan sammenlignes med individuell plan. I analysen fant forskerne en signifikant sammenheng mellom bruk av programmet og bedring i vergehavers livssituasjon. Dette innebar mindre arrestasjoner og legevaktbesøk, og en mer stabil økonomi (s. 470). I forskningen kom det også frem at programmet hadde en samfunnsgevinst, ved at en reduserte velferdskostander knyttet til ivaretagelse av vergehaver. Staten sparte samlet 23.2millioner dollar på velfredsutgifter på vergehaverne i utvalget (s. 470). Vergehaverne opplevde også programmet som positivt, da de opplevde en tilrettelagt behandling, noe som ga ringvirkninger til bedre helse og økonomi. Dette førte også til en opplevd økt livskvalitet.

Funnene viste også at programmet involverte vergen utover det som normalt var forventet i vergemålet. Den enkelte verge opplevde at de ikke hadde god nok kunnskap eller erfaring

med brukergruppens problematikk til å møte deres behov. Ved å ta i bruk modellen som fungerer som et støttende tiltak, i tillegg til vergeoppdraget, viste resultatene positive ringvirkninger for vergehaver og vergen, samt samfunnsøkonomien (Levine, et al. 2019, s. 472).

Nwakasi & Restorick Roberts (2018) skriver i sin forskning at de fant problemstillinger knyttet til vergemål som innebar økonomisk sårbarhet for utnyttelse av vergehavers midler. Manglende antall personer som ønsket å være verge, utnyttelse av vergehavers posisjon, og pårørende som ikke ønsker å være verge, men blir nødt til å ta på seg rollen (s. 525). Dette var problemstillinger som Nwakasi & Restorick Roberts (2018) beskriver går igjen i de fleste erfaringene knyttet til vergemål. I forskningen fant de også en økonomisk belastning for samfunn og individ, ved å ha verge. Da vergetjenesten koster penger, enten for vergehaver med økonomi til det, eller så dekkes kostanden av velferdsgoder. De rapporterer også funn knyttet til manglende tilsyn i vergemål (s. 525).

Storm et al. (2020) har forsket på koordineringen av tjenester for personer med komorbide psykiske og somatiske lidelser. I artikkelen skriver de om koordinering på individ- tjenesteyter- og systemnivå. Funn på individnivå viste til at de profesjonelle på arbeidet for brukerens selvstendighet, ved å kartlegge behov, samt stabilisere symptomer. Arbeidet mot selvstendighet ble gjort ved å arbeide med dagligdagse aktiviteter. Å gjøre personen bevisst deres symptomer, samt arbeide med nettverk m.m. (s. 4). Det mest relevante for studien var funn knyttet til hvilken rolle de profesjonelle spilte for brukerne, og hvordan de profesjonelle kunne overta rollen som pårørende for brukeren. Noe som innebærte en grunnleggende støttende rolle overfor brukeren, en rolle som oftest tilhører pårørende (s. 6). Deltakerne fortalte også at de møtte problemstillinger knyttet til autonomi, hvor bruker hadde rettslig handlingsevne, men de profesjonelle så at bruker ikke kunne ivareta sine interesser. Dette var tilfeller hvor bruker ikke så eget behov, eller utfordringer knyttet til at bruker ikke tillatte at instanser delte informasjon mellom seg (s. 6).

Appelbaum & Redlich (2006) skriver i sin forskning at det er mindre sannsynlig at vergehaver blir økonomisk utnyttet i sin sårbare situasjon, om vergen er en profesjonell. Det er sammenlignet med om vergen er pårørende, eller om de har en eksisterende relasjon til vergehaver (s. 299). Blant personer som slet med rus eller opplevde gjentatte innleggelse på psykiatrisk, var det mer sannsynlig at denne brukergruppen opplevde å bli utnyttet økonomisk

og rettslig. Funnet var på bakgrunn av at det var mindre sannsynlig at brukergruppen ville rapporterte mangel på autonomi og opplevelse av utnyttelse (Appelbaum & Redlich, 2006, s.300).

Selbekk et al. (2016, 2018) forsket på pårørende til personer som slet med rusavhengighet og hvordan pårørende erfarer deres rolle. Artikkelen ser på hvordan en kan forstå rusavhengighet som et individuelt eller relasjonelt problem. Det vil si at man i relasjon med en som misbruker rus, også påvirkes av deres rusbruk selv om man ikke er i direkte kontakt med rusen. Da det i artikkelen er tatt utgangspunkt i pårørende til den aktuelle brukergruppen i masterprosjektet, ble denne forskningen aktuell for å forstå pårørendes rolle og opplevelse med brukergruppen.

Pithouse et al. (2019) har forsket på hva som gjør at noen i helse- og sosialtjenestene er mer fornøyde i arbeidet sitt enn andre. I resultatet av forskningen fant de at deltakerne mente at deres arbeid var av kvalitet og at de gledet seg til å gå på arbeid. Forskningen viser at i Welsh, hvor forskningen ble gjennomført, er det stort fokus på autonomi og likestilling i møte med helse- og sosialtjenestene. Kommunen satte i verk et tiltak som de kalte 'The Act' i 2016, som hadde som formål å få til mer tilrettelagte tjenester, med forebyggende arbeid og godt samarbeid for å fremme integritet og innovasjon (s. 110). Nesten alle så på utdanningen sin som sentral, da de møtte utfordringer som var helt avhengig av at man som profesjonell satt med fagkunnskap. Det kom også frem at de fleste kjente på en trøtthet i arbeidet over lengre tid, at de kunne kjenne på utbrenthet eller at en ikke var like engasjert i jobben. Forskerne ser at det kan være verdi i å ha et tiltak slik som 'The Act', men at det er i yrker som allerede bygger på verdier om menneskerettigheter, omsorg og selvbestemmelse. Deltakerne kjente seg igjen i verdiene som ligger til grunn for 'The Act' og erfarer å møte disse verdiene i praksis (s. 117). Flere opplever at de får opplæringen i møte med praksis, at det er lite eller manglende opplæring i forkant av praksis (s.120). I forskningen ble det intervjuet saksbehandlere i kommunen, hvor funn fra studien kan være aktuelt for denne studien, knyttet til opplevelse av egen rolle.

1.11 Oppgavens videre oppbygning

I kapittel 2 presenteres teoretisk rammeverk for studien. I kapittel 3 presenteres metodisk tilnærming og fremgangsmåte. Videre presenteres resultatene fra intervjuene. I kapittel 5 diskuteres resultatene opp mot det teoretiske rammeverket, helsepolitiske føringer og tidlige

forskning, i tillegg til dette blir også studiens styrker og begrensninger diskutert. I siste kapittel presenteres konklusjon, implikasjoner for praksis og forslag til videre forskning.

2.0 Teoretisk rammeverk

I dette kapittelet presenteres studiens teoretiske rammeverk. Først redegjøres det for Recovery perspektiv i praksis og relasjonens betydning, videre redegjøres det for faglig skjønn, menneskesyn og etikk, stress, kriser og sårbarhet, og til slutt belastninger i hjelperollen.

2.1 Recovery perspektiv

Recovery som perspektiv innen helse- og sosialfag er utviklet igjennom flere år med kamper og opprop om rettigheter til brukerne innen rus og psykiatri (Karlsson & Borg, 2017, s. 115). Ordet Recovery høres i flere ulike sammenhenger og er flertydig, derfor er det viktig å skille mellom ulike forståelser. Hummelvoll (2012) beskriver tre måter å forstå Recovery på; første er forenklet, en får diagnose, og blir frisk uten behandling. Andre er forståelsen er klinisk frisk, at en er symptomfri og mestrer hverdagslige oppgaver. Siste måte å forstå Recovery på, er gjerne også mest aktuelt for studien; Recovery hvor en fremdeles har symptomer, men bærer håp og tro på at en kan leve et meningsfylt liv tross omstendighetene. En forutsetning for å få til Recovery på sistnevnte punkt, vil være at en får hjelp og støtte fra omgivelsene til å leve et godt og trygt liv (s. 56). Her ser man hvordan omstendighetene spiller en aktiv rolle i forståelsen av Recovery.

2.1.0 Relasjon i Recovery perspektiv

Karlsson & Borge (2017) viser til at Recovery har fått kritikk for å være for individrettet, hvor en mister en viktig del av hele bildet, omgivelsene rundt individet (s.115). Når en arbeider sammen med andre dannes det en relasjon mellom meg og den andre, og denne relasjonen er avhengig av kontekst (Karlsson & Borg, 2017, s. 123). Når en får kontakt basert på et profesjonelt oppdrag slik som i vergerollen, møter man vergehaver som den andre, og en blir da den profesjonelle eller hjelperollen. Som profesjonell verge vil en få tildelt oppdrag hvor en som oftest ikke kjenner vergehaver fra før. I Recovery er relasjonen til dem rundt en viktig del av vendepunktet for personen, at de har personer rundt seg å snakke med, som kan støtte dem med å finne veien i egen prosess, og gi vedkommende en følelse av verdighet (Hummelvoll, 2012, s. 66). I det relasjonelle i Recovery perspektivet kan en se likheter med

Buber sin forståelse av 'jeg og du' og ikke 'jeg og det'. Dette viser til hvordan en er i en mellommenneskelig relasjon. Han tenker at relasjonen en får i dialog med den andre, blir et samspill, en dans mellom hjelper og den andre. Dette viser til en gjensidighet i relasjonen, hvor begge parter er like viktige for å få den mellommenneskelige relasjonen. Slike relasjoner kan være viktig for bedringsprosessen da det kan gi håp og mot til brukeren (Hummervoll, 2012, s. 67).

2.1.1 Hjelperrollen

Hjelperen skal, i Recovery perspektivet, undersøke om hjelpen er nyttig, og gi brukeren ansvaret for å bestemme hvordan støtten gis. Empiri fra brukere forteller at de setter pris på hjelpere som ga håp, delte makt, var tilgjengelige etter brukerens behov, var åpen for det som den enkelte mente var nyttig hjelp for dem og å kunne gi det lille ekstra (Hummervoll, 2012, s. 68). I arbeid med et Recovery perspektiv har en flere kjerneverdier en arbeider ut ifra, disse kjerneverdiene er hverdagslivsmestring, autonomi, valg, håp, frihet, aktiv deltakelse, respekt, verdighet og fellesskap (Hummervoll, 2012, s. 77). Noe som viser til at kjerneverdiene og det brukerne rapporterer som en god hjelper samkjører.

I Recovery vektlegges relasjon i arbeidet, det betyr ikke at fagkunnskap underkjennes, men at det er de personlige egenskapene til hjelper og deres evne og vilje til å skape en kontakt på det menneskelige plan som er i fokus (Pedersen, 2015, s. 109). Empiri fra brukere viser til at de ønsker en hjelper de kan få en relasjon med, som ikke bare fremstår som profesjonell i relasjonen. Det vil si at de ønsker at hjelperen kan vise følelser, er nysgjerrig og ønsker å få til dialog med bruker. Det er viktig at en viser respekt og empati overfor bruker, og at man holder det man lover (s. 109). Brukerne forteller at det ofte er den ene profesjonelle som har stått i det med bruker, og på bakgrunn av personlige egenskaper har hjulpet bruker. Særlig viktig er det at den profesjonelle kan stå i kriser, at de tåler at bruker er dårlig, på bakgrunn av rusbruk- og/eller psykiatri. Brukerne forteller også om positiv forskjellsbehandling, at hjelperen strekker seg for brukeren. Gjerne går utenfor rammene for å gjøre noe spesielt for brukeren. Slikt har blitt kritisert i fagmiljøer, mens andre tenker en må snakke åpent om det, da å gå utenfor rammene er det som føles riktig og skaper relasjon i enkelte saker (Pedersen, 2015, s. 110).

Hvem man er i hjelperrollen er også avhengig av hvilken forståelse en har i møte med bruker, om en tar utgangspunkt i Recovery er tanken at hjelper sin hovedoppgave er å tilrettelegge for

at bruker selv kan lage et liv for seg selv. Et bilde på dette er at gartner tilrettelegger for best mulig vekst, men det er trærne selv som gjør jobben med å vokse. En skal som hjelper likestille seg, og være ydmyk ovenfor brukers egen innsats og at vi som hjelpere ikke kan forstå alt, men at en er positivt nysgjerrig, undrende og åpen (Pedersen, 2015, s. 107).

2.2 Skjønnsmessige vurderinger

Når en skal foreta beslutninger basert på skjønn betyr det at en skal ta en beslutning på bakgrunn av vurderinger knyttet til den enkelte situasjon. Utfallet av beslutningen er ikke forhåndsbestemt ved lov og retningslinjer, noe som gjør at det er beslutningstaker som står med ansvaret for å ta beslutningen basert på sine vurderinger av situasjonen (Hanssen, 2015, s. 17).

Helås (2018) skriver i sin artikkel om kunnskapsreflektert praksis, og hvordan man på flere måter har prøvd å unngå unødvendige skjønnsvurderinger ved å lage ulike arbeidsmodeller for praksis (s. 51). Om en skal ta utgangspunkt i kunnskapsreflektert praksis vil skjønnsvurderingene være sentrale da en bruker skjønn når en skal vurdere hvilke kunnskaper en trenger, og hvordan man skal bruke kunnskapen i den aktuelle situasjonen. Her vil det være flere ulike faktorer som påvirker utfallet av vurderingen (s. 49). En innhenter kunnskap fra forskning, yrkeserfaring og brukererfaring for å foreta en beslutning som er basert på disse kunnskapskildene. Situasjon og kontekst vil også påvirke hjelpers vurdering (s. 49). Vergene i studien har ulik yrkeserfaring, med ulike bakgrunner for kunnskap i vergerollen.

Skjønnsmessige beslutninger er basert på god dømmekraft, overveielser, basert på kunnskap og erfaring. Det vil variere avhengig av hvem som skal utøve skjønn hva de vektlegger i overveielsene, om det er drevet av resultat eller prosess (Hanssen, 2015, s. 18). I skjønnsmessige vurderinger går man igjennom en resonneringsprosess som deles i tre faser; første fase er å kartlegge hva situasjonen gjelder, og hvem som er involvert. Så vil en søke brukerens opplevelse. Andre fase er analyse- og tolkningsfasen hvor en tar stilling til informasjonen og vurderer den nøye. Siste fase i resonneringsprosessen er avveiningsfasen, hvor en av ulike hensyn kommer frem til hvilke faglige, forsvarlige beslutninger som er i brukerens beste interesse. Totalt vil resonneringsprosessen ende i en skjønnsbasert beslutning (Hanssen, 2015, s. 36).

2.2.0 Faglig skjønn

Faglig skjønn er basert på faglige vurderinger, med bakgrunn i kjente og overførbare teorier og metoder innen det aktuelle feltet, og beslutningen gir forklaring med bakgrunn i vitenskap og fag. Til forskjell fra skjønn, vil faglig skjønn foregå innenfor en kontekst og gitte rammer for hva som skal besluttes og hvem som har myndighet til å ta beslutningen (Hanssen, 2015, s. 22). Som en del av de fleste prosesser kan en møte utfordringer knyttet til utførelsen av faglig skjønn. En har utfordringer knyttet til prinsippet om at alle skal ha rett på lik hjelp, at bare relevante forskjeller kan rettferdiggjøre ulik behandling, uavhengig av hvem beslutningstaker er (Hanssen, 2015, s. 38). En kan stå i situasjoner hvor en ikke har retningslinjer å forholde seg til, og ender opp med å ta ulike avgjørelser på samme sak, uten å ha faglig grunnlag for vurderingen, eller at en tar beslutning basert på de midlene en har tilgjengelig, og ikke det som vil være brukers beste interesse. Som en del av de fleste prosesser kan en møte utfordringer knyttet til utførelsen av faglig skjønn. En har utfordringer knyttet til prinsippet om at alle skal ha rett på lik hjelp, at bare relevante forskjeller kan rettferdiggjøre ulik behandling, uavhengig av hvem beslutningstaker er (Hanssen, 2015, s. 38). En kan stå i situasjoner hvor en ikke har retningslinjer å forholde seg til, og ender opp med å ta ulike avgjørelser på samme sak, uten å ha faglig grunnlag for vurderingen, eller at en tar beslutninger basert på de midlene en har tilgjengelig, og ikke det som vil være i brukers beste interesse.

2.2.1 Moralsk skjønn

Ved moralsk skjønn foretas skjønnsmessige vurderinger på bakgrunn av etikk og moral (Hanssen, 2015, s. 23). Moralsk skjønn er aktuelt for vergen i vurderinger knyttet til beslutninger om grensesetting og spørsmål knyttet til utøvelse av tvang i vergerollen. Som verge kan en ta beslutninger på vegne av andre, da følger det også med en posisjonsmakt. Vergehaverne er i avhengighetsposisjon da de trenger tjenesten, og det skapes asymmetri i relasjonen. Hjelper kan oppleve å sitte med kunnskapsmakt, hvor hjelper har kunnskaper vergehaver ikke har. I slike tilfeller vil vergen, hjelperen, gjøre moralske vurderinger i tillegg til faglige. Vergehaver er i en posisjon hvor de er helt avhengig av at vergen er rettferdig, og ønsker vergehaver vel (Hanssen, 2015, s.81). Empati blir sentralt for vergens forståelse av vergehavers situasjon. Ved å forstå vergehavers situasjon ut ifra vergehavers perspektiv, kan vergen foreta en beslutning ut ifra hva de selv ville ønsket noen gjorde for dem i lik situasjon (Hanssen, 2015, s. 85).

2.3 Menneskesyn, kunnskapssyn og etikk

Henriksen & Vetlesen (2006) skriver om hvordan vi i yrkesfaglige arbeid ofte møter situasjoner og mennesker, hvor vi blir nødt til å forholde oss til hvilket menneskesyn vi har i møte med mennesket (s. 56). I vergerollen vil en også møte et stort og unikt utvalg av personer, historier og situasjoner, noe som fører til at en står i etiske problemstillinger og vurderinger underveis i vergerollen. Måten vi møter et menneske er basert på menneskesynet vårt, noe som igjen påvirker hvordan vi foretar våre etiske vurderinger (Henriksen & Vetlesen, 2006, s. 58). Når en skal vurdere praksis og erfaringer vil en kunne se på kunnskapssyn og etikk som et grunnlag for drøfting. Etikk handler om flere aspekter rundt situasjonen, både kunnskapsgrunnlaget, den profesjonelle, kollegaforhold og klienten/bruker. Faglig kompetanse og etisk kompetanse henger sammen ved at den avspeiler den profesjonelle sine normer, preferanser og prioriteringer. Noe som igjen viser til hvordan profesjonelle alltid handler innenfor en kontekstuell ramme med visse muligheter og begrensinger i rollen (Ulland & Bertelsen, 2010, s.123). Profesjonsutøver, i dette tilfellet verge, kommer i klem mellom ulike krav, forventinger, lojaliteter og forståelsesparadigmer, det vil si ulike perspektiv å se saken fra (Ulland & Bertelsen, 2010, s. 123).

Vetlesen (2001) skriver i sin avklaring om omsorgsbegrepet, og krysspress mellom kulturens fokus på autonomi, og sårbarhet fordi vi er avhengige av omsorg. Omsorgen en får kan være på bakgrunn av sårbarheten en opplever i sin situasjon som gjør at en oppsøker hjelp. Eller om det er en likeverdige og anerkjent form for omsorg en oppsøker og får (Hummelvoll, 2012, s. 24). Vetlesen (2001) presenterer en omsorg, hvor omsorgen gis på en slik måte at det er den som søker omsorgen som selv bestemmer om de ønsker å ta imot omsorgen eller ikke, at en har selvbestemmelsen i fokus. Dette innebærer også at den som søker omsorgen også har frihet til å bestemme hvordan omsorgen skal gis (Hummelvoll, 2012, s.24).

2.4 Stress, kriser og sårbarhetsmodellen

Dårlig økonomi er en kilde til stress, og om en opplever å ha dårlig økonomi over lengre tid kan dette være stressende og belastende. Om en opplever å være i stressende situasjoner eller miljøer over lengre tid kan stresset føre til senket stemningsleie, økt beredskap fysisk, og i noen tilfeller depresjon og angst (Haugsgjerd et.al. 2015, s. 79). Hjelper kan i møte med personer med rusbruk og psykiatri, kartlegge sårbarheten deres. Dette er for å få en oversikt

over hvordan de har det i nåværende situasjon og hvilke faktorer det er som fungerer stressende på bruker, og eventuelt hva deres erfaring er. Ved å inkludere bruker i denne kartleggingen får hjelper også oversikt over hvilke erfaringer bruker har med sin situasjon og lignende krevende situasjoner. På denne måten får bruker bidra med sine erfaringer om hva som har fungert for dem tidligere (Try, 2014, s. 158). Arbeid med brukere viser at det er flere som lever i en belastende hverdag, hvor det kan være vedvarende stress som skaper en livssituasjon med dårlig økonomi, vanskelige relasjoner, høyt konfliktnivå, manglende nettverk. Ved kriser er det behov for å få oversikt over situasjonen, hvor en må først lindre og hjelpe med den akutte krisen, for så å lage en plan for videre oppfølging (s. 159).

Stress og vedvarende belastende livssituasjoner kan øke sjansen for å utvikle eller forverre psykisk lidelse. I stress-sårbarhetsmodellen tenker man at menneskers sjanse for å utvikle psykiske lidelser henger sammen med på den ene siden, innebygget sårbarhet, og på den andre siden, grad av stress som personen utsettes for. Man kan se på biologisk sårbarhet, slik som at en kan ved arvelig disposisjon være mer utsatt for stress. Men det er også avhengig av hvor mye ytre stresserelementer som påvirker vedkommende. Det er individuelt hvor mye stress den enkelte tåler, men en tenker at sårbarhet for utvikling-eller forverring av psykisk lidelse, henger sammen med stress. Rus er også en stressfaktor som kan føre til økt sjanse for psykiske lidelser, slik som at personer som er disponert for psykose kan være ekstra sårbare ved bruk av rus som fremmer hallusinasjoner (Evjen, Kielland & Øiern, 2012, s. 63). Ytre stressfaktorer kan være bosituasjon, nettverket en er i, økonomisk situasjon, relasjonelle problemer, osv.

2.5 Belastninger i hjelperollen

Per Isdal (2017) har en påstand om at det er umulig å ikke ta med seg arbeidet hjem når en jobber med mennesker. Han viser til Susanne Bang (2003) sin bok hvor hun argumenterer for at vi som er i hjelperrolle opplever og hører om sterke og vonde virkeligheter, og at dette er noe som rører ved våre følelser. Det å arbeide med mennesker i vanskelige situasjoner er et emosjonelt krevende arbeid for hjelper (s. 31). I Norge er hver femte person i arbeid innen helse- og sosialtjenester. Og det er også her det er høyest sykefravær blant alle yrker i Norge (Isdal, 2017, s. 17). I boken til Isdal (2017) er ikke verger nevnt ordrett, men da helse- og sosialtjenester er en stor paraply som også fanger vergemål og statsforvalter, så kan en sammenligne funnene i boken med den aktuelle populasjonen for studien.

Figley (1995) arbeidet som terapeut med personer som var traumatiserte, her observerte han at pårørende til psykisk syke også kunne utvikle noen av de samme vanskene og reaksjonene som dem de var pårørende til. Dette fenomenet kalte Figley for sekundærtraumatisering. Compassion fatigue ble også lansert som et begrep for å forklare hjelpernes gradvise slitasje på evnen til å føle med, engasjere seg i og bry seg om sine pasienter. Dette kan forstås som en blanding av både sekundært traume og utbrenthet i arbeidet (Isdal, 2017, s. 28). Jo nærmere relasjonen er jo mer tar vi på oss personens lidelser og traumer, det er større sannsynlighet jo nærmere relasjonen er å oppleve å bli sekundærtraumatisert. Det er flere grunner til at noe treffer oss mer, det kan være at det er særdeles sterke historier, det er noe som treffer oss personlig, relasjon til vedkommende og gjerne at det som fortelles kommer som et sjokk på hjelper (Isdal, 2017, s. 56).

I forhold til hva som er belastende så kan en forstå dette på ulike måter, hvor en både kan dele inn i strukturelle og sosiologiske belastninger, direkte og indirekte belastninger. De strukturelle og sosiologiske belastningene handler om urett som mennesker møter, det er noe som rammer oss på vårt grunnleggende menneskesyn om hva som er rett eller galt. Det kan være maktmisbruk, nød, fattigdom, sult, sykdom, undertrykkelse osv. Det er belastninger som er så smertefulle å erfare at det kan endre oss som menneske (Isdal, 2017, s. 62). Direkte belastninger er når det er belastninger som hjelper kan bli direkte utsatt for, det kan være vold, trusler, brukers dødsfall eller suicid, selvskading, avvisning, pårørendes aggresjon, grenseoverskridende atferd osv. Det er særlig om disse belastningene oppleves som sterke, gjentatte, overveldende og/eller overraskende en kan oppleve traumatisering i hjelperollen (Isdal, 2017, s. 64). Når en snakker om indirekte belastninger tenker Isdal (2017) at det gjelder alt vi opplever, mottar og tar inn i møte med brukers vansker og lidelser. Hvor hjelper kan oppleve å bli traumatisert av klientens traumer, psykisk sykdom, pårørendes smerte og fortvilelse, fortellinger om en vond livssituasjon fra bruker osv. (s. 69). Følgende faktorer vil være avgjørende for hvorvidt disse fenomenene vil føre til belastninger; alvorlighetsgrad, hyppighet, og «safe place». Safe place vil være om man føler trygghet og støtte rundt seg (Isdal, 2017, s. 71, 73). Hva som fører til at en føler seg trygg og støttet på jobb kan være ulikt for den enkelte, men det kan være kollegamiljø, debriefing eller veiledning i etterkant, god ledelse osv.

3.0 Metode og metodiske overveielser

I dette kapitlet presenteres metode og metodiske overveielser, dette innebærer forskningsdesign, utvalg, datainnsamling, gjennomføring av intervju og analyse. Til slutt diskuteres studiens forskningsmessige troverdighet, og det presenteres forskningsetiske overveielser i studien.

3.1 Forskningsdesign

I masterprosjektet ble problemstillingen besvart ved bruk av kvalitativ forskningsmetode som er egnet til å hente ut erfaringer fra deltakerne. Dalland (2015) beskriver kvalitativ metode som forsøk på å fange mening og opplevelse, som ikke lar seg tallfeste (s. 112). Når en bruker kvalitative metoder og design, ønsker man forstå et fenomen i sin helhet. Dette gjøres ved bruk av intervjuer med deltakere, observasjoner og tekstanalyse (Bjørndal & Hofoss, 2017, s. 25). For å få frem kunnskapen og erfaringene til vergene ble det gjennomført individuelle dybdeintervju. Thagaard (2013) beskriver at det er problemstillingen som gir retningslinjer for studiens forskningsdesign (s.42). Det var på bakgrunn av studiens problemstilling at kvalitativ metode ble ansett som best metode. En kvalitativ empirisk studie med eksplorerende design kan en bruke på felt hvor det forekommer lite forskning (Thaagard, 2013, s. 42).

Masterprosjektet fikk da en hermeneutisk vitenskapelig forankring. Fordi jeg i forkant av intervjuene ikke hadde funnet mye forskning, gikk jeg inn med et åpent sinn. Dette gav meg mulighet til å utforske videre det som kom frem i intervjuene med oppfølgingsspørsmål. Ifølge Graneheim, Lindgren og Lundman (2017) ønsker man med en hermeneutisk forankring i forskning å søke å få en relasjon som gjør at deltaker deler på en slik måte at det kommer frem mening i dataen igjennom videre analyse og fortolkning (s. 29).

Når en skal ta utgangspunktet i en hermeneutisk forankring, så innebærer det også fenomenologien, som er en filosofisk tradisjon utviklet av filosof Husserl (1859-1938) og hans assistent Heidegger (1889-1976). Den hermeneutiske forankringen har sitt utspring fra fenomenologien (Polit & Beck 2012, s.494). Heidegger utviklet senere hermeneutikk som en filosofisk teori om forståelse, hvor han mente at vi får lærdom av verden. Og han var opptatt av det levende mennesket og ontologiske spørsmål. Ontologiske spørsmål handler om hvordan vi er i den eksisterende verden, hvor vi har forutinntatte meninger og fordommer som

vi møter verden med (Welch, 1999, s. 236). Noe en også kan se på i lys av forforståelsen forsker tar med seg inn i studien.

Eleven til Heidegger, som het Gadamer (1900-2002), mente at vi kan beskrive og forklare hvordan ting henger sammen. Det vil si at en kan observere noe nytt, heve dette opp og bruke materialet en får til å belyse problemstillingen, noe som betyr at en tar i bruk den hermeneutiske sirkel (Welch, 1999, s. 236). Welch (1999) beskriver den hermeneutiske sirkel som en epistemologisk prosess der språket og dialogen er sentralt for å innhente kunnskap. Det betyr at for at en skal få forståelse for noe, så skal man ifølge den hermeneutiske sirkel i forskning alltid fortolke det enkelte ved å gå ut ifra en viss forståelse av helheten som detaljene faller under. Ved å gjøre dette får man en forståelse av det en forsker på, samtidig som det å både se helhet og detaljer lager en sirkel av fortolkning som går videre (s. 242).

3.2 Utvalg

Det ble brukt et strategisk utvalg for å få informasjonsrike datakilder for å belyse problemstillingen (Polit & Beck, 2012, s.62). Formålet med intervjuene var å innhente kunnskap om hvilke erfaringer vergene har i arbeid med vergehavere som går i brukergruppen med rus og psykiatri. Det ble vurdert at profesjonelle verger som er ansatt av statsforvalteren kunne bidra med relevant data for problemstillingen, og det ble derfor forespurt om de kunne delta som informanter. Inklusjonskriteriet var at de var i vergerollen nå, var ansatt hos statsforvalter som profesjonell og hadde vergemål som var for vergehavere innen rus og psykiatri.

Utvalget besto av:

- Totalt 8 menn og 3 kvinner deltok i studiet
- Alder fra 31-72 år
- 8 av 11 hadde både økonomiske og personlige vergemål
- Yrkesbakgrunn; 3 politi, 3 økonomi, 4 helse- og sosialfag, 1 selvstendig næringsdrivende
- Års erfaring i vergerollen var fra et halvt år til rundt 8 års erfaring.

Deltakeren til studiet ble rekruttert via en tredjeperson hos statsforvalteren for at deltakerne ikke skulle føle på et press til å delta (Polit & Beck, 2012, s. 171).

Tredjepersonen hos statsforvalteren ble tilsendt, via epost, kortfattet informasjon om masteroppgaven. Tredjeperson viderefremidlet dette til aktuelle verger slik at de kunne selv ta kontakt om de var interesserte i å delta. For at dataene skal være nyttig for andre verger er det viktig at de føler seg representert i utvalget i studien, da vil en få en representativ gruppe i utvalget som gjør at funnene kan være relevant for flere (Dalland, 2015, s. 221).

3.3 Datainnsamling

Når en skal foreta valg av hvilken metode en skal bruke for innsamling av data, skal en først og fremst ta utgangspunkt i studiets forskningsdesign, men også det vitenskapeteoretiske utgangspunktet for studien (Busch, 2013, s. 57). Thagaard (2013) skriver at intervju er en velegnet måte å samle inn datamateriale for å belyse problemstillingen, om hvordan intervjudeltakerne opplever og erfarer vergerollen og deres omgivelser (s. 58).

3.4 Gjennomføring av intervju

For at deltakerne skal være komfortable med å snakke åpent om sine erfaringer og gi forskningen god kvalitet, må forskeren utvikle tillit og troverdighet i intervjuet (Thagaard, 2013, s. 113). Før båndopptakeren startet satte jeg av tid til å snakke løst med deltakerne om prosjektet og fortelle litt om arbeidserfaringen min og utdanningen. Deltakerne fikk også komme med spørsmål før intervjuet formelt startet, hvor vi begge avklarte når vi var klare for å sette på båndopptaker.

Intervjuene ble gjennomført med bruk av semistrukturert intervjuguide. Et semistrukturert intervju brukes når en søker å innhente beskrivelser av deltakernes livsverden, og hvordan deltakerne beskriver fenomenene (Kvale & Brinkmann, 2017, s.157). Jeg lagde en intervjuguide som ble brukt i intervjuene, og spørsmålene omhandlet vergens erfaringer med vergerollen i møte med brukergruppen innen rus og psykiatri. I forkant av møtet med ressursgruppen ble et første utkast av intervju laget, hvor ressursgruppen fikk komme med endringer og tilbakemeldinger på formulering før en endelig intervjuguide ble laget. Det var

denne intervjuguiden som ble brukt i intervjuet som ble datamateriale for studien. (Se vedlegg 3).

Intervjuene varte fra ca. 38 minutter til en time og 41 minutter. Totalt var samlet lydfil fra alle 11 intervju på ca. 10 timer. Intervjuguiden som ble utarbeidet i samarbeid med ressursgruppen hadde mange spørsmål, men jo flere intervjuer jeg gjennomførte, jo mer løsrevet ble jeg fra intervjuguiden. Det var flere spørsmål som overlappet hverandre, og jeg så da at det ikke var nødvendig å stille alle. Tryggheten i å være intervjuer kom etterhvert som jeg gjennomførte intervjuene. Og ble mer trygg til å løsrive meg fra intervjuguiden og stille mer spontane spørsmål ut ifra det deltakerne sa. Malterud (2017) skriver at det ikke er lurt å følge intervjuguiden slavisk, men heller tenke på den som en huskeliste på alle temaene en ønsker å få besvart (s.133). Intervjuene ble transkribert ordrett fortløpende. Samlet ble alle intervjuene 194 sider med transkripsjoner og ble dermed de grunnleggende empiriske dataene i studien (Kvale & Birkmann, 2017, s. 204). De transkriberte dataene er en del av begynnelsen i analyseprosessen (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 206).

3.5 Analyse

I analyseprosessen erfarte jeg å måtte gå frem og tilbake, og ikke gjennomgå analysen fra start til slutt slik som beskrevet av Graneheim & Lundman (2004, s.107). Veileder på masteroppgaven var også delaktig i hele analyseprosessen. Analysen av transkriberte intervjuer ble gjennomført ved bruk av kvalitativ innholdsanalyse, inspirert av Graneheim & Lundman (2004). Målet med kvalitativ innholdsanalyse er å fortolke tekster, hvor en tolker på flere nivå. Det betyr at en kan tolke teksten ut ifra ulike tema og perspektiver ut ifra hvilke kategorier en bruker. En deler innholdet inn i to budskap, hvor en har det manifeste og det latente budskapet i teksten. Det manifeste budskapet er det som er åpenbart, det som er tekstnært, og uttrykket på en beskrivende måte. Det latente innholdet handler om å tolke tekstens underliggende budskap, det en leser imellom linjene. Både latent og manifest budskap innebærer fortolkning, men på ulike abstraksjonsnivå (Graneheim & Lundman, 2004, s.106; 2012, s.189). I dette prosjektet ble analysen gjennomført ved en systematisk gjennomgang av datamaterialet. Det var for å finne ulike mønstre som gikk igjen i teksten, samt ulike temaer basert på intervjudeltakernes fortellinger om opplevelser og erfaringer (Graneheim & Lundman, 2012, s.187).

I starten av analysen ble det transkriberte materialet lest igjennom flere ganger for å danne meg et helhetsinntrykk, studiens analyseenhet var de kvalitative intervjuene av verger. Det ga meg en oversikt over materialet og fikk i gang tanker som startet analyseprosessen. Videre ble meningsenheter identifisert og samlet, uavhengig av intervju spørsmål til en samlet tekst per deltaker. En meningsenhet er en meningsbærende bit av teksten som består av ord, meninger, deler av tekst som hører sammen med innhold og sammenheng (Graneheim & Lundman, 2004, s.106).

Videre ble neste steg i analyseprosessen å kondensere meningsenhetene, dette innebærer at en bruker meningsenhetene og skriver dem om slik at de blir mer presise og kortere, og dermed gjør dem mer håndterbare, samtidig som en bevarer og får med all data (Graneheim & Lundman, 2004, s. 106).

Etter å ha kondensert meningsenhetene ble analyseprosessen løftet til et nytt abstraksjonsnivå ved bruk av koding. Kode er en etikett på meningsenhet som kort beskriver innholdet i meningsenheten. Meningsenheten ble gjennomgått og kodet flere ganger, noe som gjorde at hver gang en gikk igjennom data fikk en se materialet på nye måter og dermed revidere, endre og stadig få en bedre oversikt og sortere datamaterialet bedre (Graneheim & Lundman, 2004, s. 107).

Neste steg i prosessen var å danne kategorier som tar analyseprosessen fra koding på enda et høyere abstraksjonsnivå. Dette gir rom for å forstå de ulike meningsenhetene hver for seg som et samlet fenomen. I denne prosessen samler man koder som er nært beslektet, og skiller seg fra innhold i andre kategorier. Etter denne prosessen med å samle alle like koder sammen, ble lignende koder til kategorier og videre satt sammen til en sammenhengende tekst (Graneheim & Lundman, 2004, 107).

Resultatene av studiet dannet fem ulike kategorier som er presentert i oppgavens resultatdel. Eksempler på analyseprosessen, fra meningsenheter til kategorier legges ved som (vedlegg 5).

3.6 Forskningsmessig troverdighet

Forskningsresultatenes kvalitet, er avhengig av studiens troverdighet. Her følges diskusjonen om hvordan forskningens troverdighet er ivarettatt. Graneheim & Lundman (2004) beskriver

hvordan de i forskning med kvalitativ metode, velger å benytte seg av begrepene gyldighet, pålitelighet og overførbarhet (s.109), og på bakgrunn av det velger jeg også å ta i bruk disse begrepene når jeg skal vurdere forskningsmessig troverdighet.

Prosjektets gyldighet ble styrket når jeg etter å ha vurdert hvilke metoder som besvarte problemstillingen best, valgte å bruke kvalitativt forskningsdesign (Graneheim & Lundman, 2004, s.110). Ved å gjennomføre kvalitative intervjuer fikk jeg empiri om vergenes erfaring og opplevelser av vergerollen i møte med vergehavere som slet med rus og psykiatri. I samråd med veileder ble vi enige om at det var hensiktsmessig å intervju 11 verger for å få tilstrekkelig empiri for å belyse problemstillingen på en troverdig måte (Kvale & Brinkmann, 2017, s.20). Etter å ha intervjuet vergene transkriberte jeg alle lydfile, noe som kan være med å styrke troverdigheten på transkriberingen (Malterud, 2017, s. 80). Når lydfile skulle transkriberes ble de hørt igjennom flere ganger for å forsikre meg om at jeg hadde hørt rett (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 211).

I analysedelen ble gyldigheten av prosjektet etterstrebet ved at det var forsøkt å plukke ut mest mulig relevante meningsenheter ut ifra problemstilling. Som en del av analyseprosessen var det utfordringer, særlig knyttet til å ikke få for store meningsenheter og heller ikke dele dem for mye opp, slik at de kunne få flertydig mening eller for høyt abstraksjonsnivå (Graneheim & Lundman, 2004, s.106).

Kategoriernes gyldighet ble styrket ved å danne dem med utgangspunkt fra hva som var aktuelt i forskningsspørsmålene og ordlyden. Kategoriene var brede nok til å dekke alt innen problemstillingen, samtidig som ingen viktig informasjon gikk tapt (Graneheim & Lundman, 2004, s. 110). Når en bruker høyere abstraksjonsnivå, vil risikoen øke for at en minsker studiets gyldighet (Graneheim, Lindgren & Lundman, 2017, s.29). Ved å ikke gå videre til neste abstraksjonsnivå som er tema, har jeg ved å sette grenser også styrket gyldighet i studien.

Pålitelighet er et annet aspekt ved forskningsmessig troverdighet. For å øke påliteligheten i studien ble flere aspekt av studiet drøftet med ressursgruppe og veileder. Ressursgruppen har vært med som både inspirasjon, og kommet med konkrete tilbakemeldinger på formulering og tema, særlig i intervjuguiden. Veileder har vært delaktig som veileder i studiet fra start til slutt, hvor vi fortløpende diskuterte beslutninger vi møtte i arbeidet (Thagaard, 2013, s. 203). En annen måte å styrke pålitelighet på er ved å være helt «transparent» med

forskningsarbeidet, slik jeg har illustrert i oppgaven med å gi en detaljert beskrivelse av studiens kontekst, deltakere, datainnsamling, teoretisk rammeverk og analyseprosess slik at forskningsprosessen kan vurderes trinn for trinn (Thagaard, 2013, s.202; Graneheim & Lundman, 2004, s.110).

Overførbarhet i studiet handler om hvorvidt forskningens funn kan gi innsikt som andre kan ha nytte av (Malterud 2017, s. 66; Graneheim & Lundman 2004, s. 110). Som forsker skal man arbeide med å styrke overførbarheten og ta en vurdering på rekkevidden av resultatene, men det er lesere av resultatene som bestemmer hvorvidt resultatene er overførbare (Malterud, 2017, s. 66; Graneheim & Lundman 2004, s. 110). Studien fokuserte på erfaringene vergene hadde i arbeid med brukergruppen med rusbruk og psykiske lidelser. Resultatene fra studiet kan gi innblikk til andre i hjelperollen i møte med brukergruppen, eller gi innblikk til andre verger eller statsforvalteren om deres ansattes erfaringer.

3.7 Forskningsetiske overveielser

Det kvalitative forskningsintervju er gjennomsyret av etiske problemstillinger (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 35). Dette krever en fin balanse for forskeren, om ønsket om å innhente kunnskap, respekt for deltakers integritet og etisk forvarlighet. Det ble derfor utarbeidet en plan for håndtering av etiske problemstillinger (Polit & Beck, 2012, s.62). Da utvalget for studiet er ansatt av statsforvalteren ble prosjektplan for studiet meldt inn til personvernombudet for forskning (NSD) for vurdering (se vedlegg 4). Studien ble vurdert av NSD til å være harmløs for deltakerne i studiet.

Molven (2015) skriver at helsefaglig forskning skal være til nytte for fellesskapet, og helst til nytte for deltakerne i forskningen (s. 332). En må overveie nytteverdien mot potensiell skade i forskning. Kvale & Brinkmann (2015) skriver at for å gjennomføre undersøkelsen, skal summen av den potensielle fordelene for deltakerne, og betydningen av kunnskapen en får ved studiet, veie tyngre enn risikoen for skade på deltakerne (s.87). Man kan avtale med prosjektleder eller en profesjonell om at informantene kan ta kontakt om de har behov for samtale i etterkant av intervjuene. Dette kan informantene få informasjon om i forkant av intervjuet, samt få gjentatt i etterkant av intervjuet. Det er viktig at man behandler informanter med respekt, rettferdighet og velgjørenhet igjennom hele forskningsprosjektet (King & Horrocks, 2010).

I helsefaglig forskning er selvbestemmelsesrett og informert samtykke viktig. Molven (2015) skriver at deltaker må ville være med i forskningen, og må ha gitt uttrykk for dette. Dette innebærer også når de har vist sin interesse at de blir rikelig informert slik at de kan ta et informert valg om samtykke til deltakelse (s. 338). I forkant av intervjuet ble aktuelle deltakere tildelt informasjonsskriv (se vedlegg 1) med samtykkeerklæring (se vedlegg 2) til å delta i studien. Ved spørsmål om ivaretagelse av deltakers privatliv, ble det ivertatt ved løfter om konfidensialitet og anonymitet (Polit & Beck, 2012, s. 170). I forkant av intervjuene ble deltakerne informert om at det var frivillig å delta i studiet, og at de når som helst kunne trekke tilbake samtykket uten å oppgi grunn. Om deltaker ønsket å trekke samtykke ville alle personopplysninger blitt anonymisert. Alle personopplysninger ble behandlet konfidensielt, og det kom ikke med direkte personopplysninger i datamaterialet. Personopplysningene fikk hver sin kode som var koblet til intervjumaterialet. Koblingsnøkkelen til personopplysningene ble oppbevart separat fra transkribert materiale, og alt lagret i samsvar med regler for dataoppbevaring fra NSD. I studien ble deltakerne anonymisert slik at de ikke kunne gjenkjennes i oppgaven. All informasjon om spesifikke arbeidsplasser, kommuner eller lignende som kunne identifisere deltaker, ble anonymisert for å ivareta datamaterialets konfidensialitet (Kvale & Birkmann, 2017, s. 213). Prosjektet skal etter planen avsluttes 31.12.21, og da vil alle lydfiler slettes og datamateriale være anonymisert.

3.8 Forforståelse

Thagaard (2018) skriver at man igjennom hele forskningsprosessen reflekterer over dataens meningsinnhold. Man må se refleksjonene som oppstår i forskningsprosessen i sammenheng med den forforståelsen man har før man starter prosjektet (s.33). Forforståelse kan også være hvilken faglig bakgrunn man har, eller om man har en personlig tilknytning til tema som kan påvirke hvilke refleksjoner man har i forskningsprosessen. I følge Malterud (2017) argumenterer Gadamer for viktigheten av historiske og individuelle forutsetninger og erfaringer som man har med seg som bevisste eller ubevisste deler av sitt fortolkningsarbeid (s. 44). Det er dette en kan forstå som forforståelse.

For å besvare mitt forskningsspørsmål ville jeg bruke en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming, da dette vil gi muligheter til å se på forskningsprosessen fra ulike perspektiver.

Borregaard & Ludvigsen (2017) bruker en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming i sin artikkel, hvor de blant annet gjennomfører analysen ved bruk av en trestegs modell. De beskriver hvordan de i første steg leser teksten i sin helhet, for så å lese teksten mer strukturert og analysere i dybden. I siste steg får de frem den hermeneutiske sirkelen hvor man ikke bare ser på det som viser slik som i fenomenologien, men også ser i dybden bak det som kommer frem (s.331). Dette gir rom for mer refleksjon utover det som en fenomenologisk tilnærming gir, dette passer også med bakgrunnen til Graneheim & Lundeman sin innholdsanalyse om latent og manifest innhold i tekst som brukes for å analysere datamaterialet. En del av min forforståelse er min arbeidserfaring, og med erfaring i arbeid med brukergruppen og pårørende til brukergruppen er det viktig at jeg er bevisst hvordan dette kan påvirke fortolkningsarbeidet. Jeg gikk inn i studien med et åpent sinn, og var åpen for at det fantes flere sannheter enn det jeg har lært i arbeidet og igjennom mine erfaringer.

4.0 Funn

Kategori 1: Opplevelse av rollen som profesjonell verge

Alle vergene rapporterte at de hadde ansvar for å få oversikt over vergehavers økonomiske situasjon. Hvordan vergemålet er utformet er avhengig av hva vergehaver har behov for. De fleste verger hadde ansvar for å betale regninger slik som husleie, strøm, legeregninger. Men det var ulikt hvordan de utarbeidet plan for utbetaling for vergehaver. De fleste verger tilpasset utbetaling til vergehaver etter vergehavers ønske og behov, men her rapporterte alle vergene at de hadde erfart å komme i konflikt med vergehaver. Det var fordi vergehaver ønsket å ta ut mer penger enn det vergen anså som økonomisk forsvarlig, gjerne i forbindelse med kjøp av rus. Flere av vergene fortalte at de opplevde utfordringer knyttet til grensesetting av pengebruk, da det er vergehaver som egentlig bestemmer. Vergene fortalte at de i tilfeller ikke fortalte vergehaver hvor mye penger de hadde på konto, i fare for at vergehaver ønsket å bruke opp de oppsparte midlene. Den ene vergen sa:

«Når det ikke er skatt i julen, så må jeg prøve å holde av en tusenlapp og ha litt penger på lur. Jeg vet ikke om smålyve er rett ord, men jeg kan ikke si at nå har du 2000 kr på kontoen for da maser de hull i hodet på meg og bruker opp alt på en gang».

De fleste vergehavere hadde også stor gjeld, og hvordan vergene håndterte gjeld var ulikt. Noen hadde nedbetaling av gjeld som hovedprioritet, mens andre valgte å avvente til en hadde fått en rutine på hverdagsøkonomi utenom gjeld. Å få inn en rutine vil si at de hadde fått til et system hvor alt som skulle betales av regninger ble betalt, samtidig som vergehaver opplevde å få nok penger til eget bruk. De fleste vergene satte inn tiltak for at vergehaver ikke kunne ta opp mer gjeld. En verge sa:

«Jeg er økonomisk og personlig verge for mesteparten av dem. Jeg har få oppdrag som bare er økonomisk verge. Jeg setter jo pris på å ha vergeoppdrag som er på det personlige, det er spennende fordi du kommer tettere på et menneske. Det er kanskje

feil å si, fordi økonomi er jo veldig viktig. Mange av dem som trenger en verge trenger jo hjelp, og hvert fall med økonomi, for den blir veldig fort rotete.»

Som en del av det personlige vergemålet fortalte flere verger at de ønsket å være en støtte for vergehaver, og om det er aktuelt, være en stemme for dem i møte med byråkrati. En del av det praktiske arbeidet var samarbeidsmøter med andre involverte, sende søknader til NAV, og klage på vegne av vergehaver. De fleste vergene fortalte at det var uklart hvor mye en skulle involvere seg og hvor grensene gikk for vergens ansvarsområde. Det kommer frem i intervjuene at flere opplevde å gå utover mandatet, for å følge opp vergehavers behov utover det som var forventet. Samtidig som de fortalte om å møte forventinger fra omgivelsene til vergehaver til arbeidsoppgaver som vergene tenkte ikke var innenfor vergerollen.

Det var flere punkter hvor det var store ulikheter i hva vergene mente om ulike tema. Men når de fikk spørsmål knyttet til informasjon og opplæring var de fleste enige. Vergene erfarte at de generelt fikk for lite informasjon i forkant av vergemålet, og ønsket å få mer informasjon både om vergehaver, men også om nettverk og livssituasjon. Kun to av deltakerne tenkte at de fikk tilstrekkelig informasjon i forkant av vergeoppdraget. Flere av vergene mente at ved å få bedre informasjon i forkant av møte med vergehaver, kunne de bruke informasjonen for å få en god kontakt med vergehaver fra første møte. Hvilken type informasjon vergene ønsket kunne variere noe, men de fleste ønsket seg informasjon som kunne føre til videre informasjon, slik som kontaktinformasjon til nettverk. Når det gjaldt vergehavers livssituasjon var det ulikheter i hvorvidt vergene tenkte at de ønsket å vite noe om diagnose eller rusbruket. Enkelte ønsket informasjon om diagnoser for å kunne lese seg opp, eller for å kunne forberede seg på hvordan de skulle møte vergehaver. Mens andre ikke ønsket å vite så mye om vergehaver, da vergene tenkte at det kunne påvirke vergens perspektiv i møte med vergehaver. Hvor diagnose fort kan sette en person i boks, og føre til stigmatisering. En verge sa om informasjon:

«Jeg skulle ønske at det var mer tilgang på alt som er enkle ting, telefon, mailadresse. Jeg trenger ikke noe om diagnose nødvendigvis, men gjerne noe om hva som er hovedutfordringen til personen, noen har postkasseskrekke og kan ikke åpne postkassen. Andre kan ikke lese, og har lese- og skrivevansker, gjerne ikke norske.»

Når vergene fikk spørsmål om de var fornøyde med informasjonen de fikk utdelt, var de fleste verger fornøyde med informasjonen, men opplevde den som noe manglende. Hva de tenkte manglet av informasjon kunne variere fra hvem som svarte, men flere ønsket informasjon som kunne bidra til at en fikk til en dialog og relasjon med vergehaver.

«Man ønsker å skape en kontakt med dem, så jeg prøver å finne ting vi kan snakke om, ting de er interesserte i. Hun siste jeg hadde nå, hun er interessert i hest og driver og rir. Og det er et glimrende punkt å starte med siden jeg har hatt hester når jeg var liten».

Med utgangspunkt i denne informasjonen gikk vergen videre for å skape en relasjon som viste interesse utover vergeoppdraget. Noe som vergen opplevde skapte en tillit til vergerollen. Vergen fortalte at ved å vise denne interessen utover vergeoppdraget skapte han en relasjon som var bygget på en personlig tillit. En verge fortalte hvordan hun brukte sin yrkeserfaring for å innhente informasjon:

«Det som er viktig er hvilke instanser som er rundt dem, for da har jeg en nøkkel til å komme inn og skape relasjon.»

Vergen fortalte at dette kunne gi et større helhetsinntrykk for vergehavers livssituasjon. Andre verger med bakgrunn innen politi erfarte noe utfordring knyttet til tidligere rolle og vergerollen. De opplevde å få for mye informasjon i noen tilfeller, fra tidligere kollegaer. Den ene vergen fortalte om hvordan han kunne få nyttig informasjon fra kollegaer, men samtidig måtte stoppe seg selv fra å spør etter for mye informasjon, da han var redd for å gå fra vergerolle over i politirolle. Bakgrunnen for denne vurderingen var at vergen ønsket å gå inn i møte med vergehaver med et åpent sinn, og være objektiv i møtet. Flere av vergene fortalte at de ønsket å få informasjon om hva som gjorde at vergehaver hadde oppsøkt vergetjenester, og mer informasjon om personen og hva de slet med.

«Ofte er det slik at informasjonen jeg får fra statsforvalteren, når du inngår i en vergerolle, den er gjerne ikke fullstendig nok i forhold til det jeg har behov for. Og da går jeg via andre og får den informasjonen.»

Flere fortalte at de ikke var fornøyd med opplæringen de hadde fått i rollen som verge. Men vergene var ikke sikre på hvorvidt statsforvalter kunne dekke alle problemstillingene en møter i vergerollen, da det var for vidt. Noen av vergene anbefalte at statsforvalter kunne legge ved retningslinjer for hvor en starter når en får vergemålet. Retningslinjer som kunne si noe om hvilke instanser som var aktuelle og hvilke personer en skulle kontakte i nettverk. Alle vergene opplevde starten av vergerollen som ganske hektisk og at de i vergerollen måtte finne ut av mye på egenhånd. Flere opplevde at opplæringen kom i praksis, ved at man møtte på problemstillinger og fikk råd deretter av statsforvalters rådgivere. Det var et fåtall av vergene som aktivt brukte statsforvalter og deres ressurser. Men vergene som hadde hyppig kontakt, oppsøkte råd og veiledning hos statsforvalter, opplevde dette som svært nyttig for vergerollen.

«Nå er det jo slik at statsforvalter og de ulike rådgiverne og saksbehandlerne er tilgjengelige om det er noe man synes er vanskelig, men det vi savner fra statsforvalter er mer systematisk opplæring i vergerollen med de utfordringene vi kan få, og de praktiske tingene og erfaringene fra andre verger.»

Blant vergene kommer det frem at det var flere som opplevde å gå utover mandatet i vergerollen etter vergehavers behov og ønsker. Flere fortalte også om forventninger til vergen fra omgivelsene. Forventning fra nettverket om dramatiske endringer i vergehavers liv etter vergen kom inn i bildet. Alle vergene fortalte om forventning knyttet til tilgjengelighet.

«Jeg husker jeg var på ferie og så ringte han og hadde behov for penger igjen, og så skrudde jeg av telefonen, og når jeg da åpnet telefonen igjen så var det 224 ubesvarte anrop.»

«Jeg tror veldig mange verger gjør en ekstremt god jobb og arbeider langt utenfor det

som er vergeoppdraget, men det kan man også diskutere, hvor går grensen for hvor mye du skal gi av deg selv i forhold til det oppdraget?»

Flere av vergene fortalte om forventninger fra omgivelsene om nærmest å trå inn i rolle som hjemmehjelp eller pårørende. Eksempler på slike forventninger var at vergen skulle handle inn, rydde, ha sosiale arrangementer, og å opptre som miljøterapeut. Vergene fortalte også om høye forventninger fra vergehaver, som gikk på arbeidsoppgaver, slik som å få utbetalt mer penger enn de hadde disponibelt, eller at vergehaver ringte ofte og utover ordinær arbeidstid.

«Jeg tenker ikke jeg har noe oppfølging på fritiden, eller man er jo verge 24 timer i døgnet, for det er du altså, kona mi er ikke overrasket når det kommer en telefon sent på kvelden, men jeg prøver å si til dem at på kvelden da vil jeg ha fri.»

«Jeg møter personer som er veldig takknemlige, uten å egentlig ha fått noe hjelp, og de er glad for det de får. Andre forventer at du arbeider for dem 24/7.»

Vergene fortalte at de også kunne ha forventninger til vergehaver og deres omgivelser. Flere verger tok i første møte en samtale om hvordan de forventet at samarbeidet i vergemålet skulle fungere. Hvor vergene også avgrenset tid, sted og tilgjengelighet for rollen. Det var verger som fortalte om at de hadde forventninger om å møte et mer hjelpsomt byråkrati, og noen opplevde samarbeid med boliger/institusjoner som noe krevende. De fleste var fornøyde med samarbeid med vergehavers omgivelser.

Vergene fortalte om å få til et godt samarbeid med vergehaver og deres pårørende, men med noen unntak. De fleste opplevde pårørende som stor hjelp, både i form av informasjon og villighet til å stille opp for vergehaver. Flere verger forteller om saker hvor vergehaver har vært helt avhengig av den støtten som pårørende har vært for dem, og at pårørende har stilt opp veldig mye for vergehaver.

«Det er ganger jeg må ringe for å snakke med de i nettverket, men som regel er det ting som er veldig generelt. Det er veldig greit å kunne ta kontakt med nettverket, å si at nå har jeg opplevd dette og dette, hva skal jeg gjøre?»

Samarbeidet med andre tjenester og instanser ble beskrevet som godt og nyttig. Enkelte verger fortalte om god hjelp når de kom i kontakt med gamle kollegaer, her ble også taushetsplikten i vergerollen presisert. Noen verger forsto taushetsplikten slik at en kunne dele informasjon med andre profesjonelle rundt vergehaver. Andre tenkte at de ikke kunne si noe om vergehaver, men kunne spørre nettverk om informasjon.

Vergene fortalte også om hvordan de kunne søke hjelp og samarbeid hos andre verger. Tidligere møttes vergene uoffisielt for å diskutere saker seg imellom på kafeer. Der kunne de sammen komme frem til lure løsninger eller snakke ut om vanskelige saker. Offisielt samlet statsforvalter vergene til opplegg for vergene, hvor opplegget ofte innebar at de fikk opplæring i nye lover og retningslinjer, eller hadde foredrag som var aktuelle for vergerollen. Her fortalte enkelte verger at de opplevde dette som lite nyttig, da de i større grad ønsket å få snakket med andre verger. Under pandemien som brøt ut i 2020 hadde både de offisielle og uoffisielle samlingene blitt utsatt, eller blitt digitale. De digitale forumene var for noen nyttige, mens andre ikke har benyttet seg av forumet.

Noen verger fortalte at de opplevde vergerollen som ensom. De fleste arbeidet mye for seg selv, da en som verge får en del administrativt arbeid. Flere trivdes med dette arbeidet, men kunne oppleve at de følte på ensomhet i form av manglende kollegafellesskap.

«Jobben som verge er jo en relativt ensom jobb på mange måter. Du har jo ikke et kollegafellesskap som du ville hatt i en annen jobb, men i de nettverket jeg treffer så opplever vi jo en del av det samme, men det er ikke slik at jeg går ut og tar en kaffe med dem, og mange av de jeg snakker med er jo også verge på dagtid.»

Kategori 2: Holdninger og motivasjoner i vergerollen

Det var ulike motivasjoner som lå til grunne for at vergene ønsket å gå inn i rollen, og hvordan de utførte vergerollen. Flere rapporterte at det var et stort behov for vergerollen i samfunnet, og gjerne særlig i brukergruppen innen rusbruk og psykiatri.

Noen hadde sett dette behovet i sitt yrkesfaglige arbeid utenfor vergerollen, i arbeid i kommune, politi eller helsevesen. De beskrev en opplevelse av at vergerollen var nyttig, både for individ, omgivelser, og samfunn. Samfunnsmessig hadde vergerollen nytte ved at vergene kunne hjelpe enkelte som ikke ble godt nok ivaretatt. Vergene fortalte at de kunne treffe vergehavere som ikke tok imot behandling, men fremdeles ønsket en best mulig hverdag med symptomer eller rusbruk.

«Jeg tenker at det er langt flere som kunne hatt nytte av verge. De jeg har vært verge for har hatt nytte av det, men det har en kostnad også. Men sånn er det jo for mye i samfunnet, at vi må ha en vurdering av nyttekosten. Hvor mye koster det samfunnet at noen har en verge? Hva får samfunnet igjen av at personer får verge?»

Flere opplevde å kunne gjøre en betydelig forskjell for vergehaver og pårørende, ved å gjøre en god jobb i vergeoppdraget. De så at vergehaver fikk en bedre hverdag, trygghet, struktur og med økt livskvalitet som et resultat av vergeoppdraget. Vergene beskrev arbeidet som givende, å kunne hjelpe noen som trengte det, å være med i medgang og motgang som en støtte for vergehaver.

«Arbeidet som verge er mer tilfredsstillende, fordi jeg er i direkte med kontakt med folk som trenger min hjelp, og så er det varierende, noen er frustrerte, andre syns jeg er den kjekkeste i verden, så det er så dynamisk. Jeg føler at jeg kan være med å påvirke et menneske til å ha en viss struktur på hverdagen, og det tenker jeg er omsorg i.»

Noen av vergene hadde gått inn i rollen som verge for å ha noe arbeid og noe nytt i pensjonistalder, og så at det var noe de trives godt med. Å kunne arbeide med mennesker, å være sosial, samtidig som en kunne vise til å levere et godt utført arbeid i rollen som verge, var også motivasjon i vergerollen. Det var flere som ble motivert av å høre historiene til vergehavere, noe som ga dem en indre motivasjon og empati overfor vergehavers situasjon. Vergene fortalte at de kunne bli mer motivert til å gjøre en bedre jobb for dem som hadde mest behov for det.

«De har jo en koffert, en ryggsekk og en ballast som er helt forferdelig, veldig forferdelig. Og det er klart at jeg da blir mer engasjert og mer berørt av deres situasjon.»

En motivasjonsfaktor som i mindre grad nevntes direkte, men som de fleste var inne på, var godtgjørelsen en får for å være vergehaver. Det var ulikheter i hvorvidt vergene tenkte det var bakgrunn for motivasjon eller ikke.

Felles tenkte alle at godtgjørelsens verdi var avhengig av hvor krevende hvert enkelt oppdrag var. Og avhengig av hvor mye tid som måtte legges inn utover de faste satsene som tilsvarte ca. to timer i måneden.

Vergene hadde ulike tanker om hvor mye tid en skulle legge i vergerollen. Noen tenkte det var innen ordinær arbeidstid, noen tenkte en var tilgjengelig 24 timer i døgnet, andre tenkte at rollen innebar å være tilgjengelig. De fleste forholdt seg til ordinær arbeidstid som utgangspunkt. Hvilke tanker vergen hadde om hvor mye tid som ble lagt i vergerollen, sammenhenger med tanker om hvorvidt godtgjørelsen var god nok.

Verger med høyere antall vergemål tenkte at godtgjørelsen i utgangspunktet var god, hvor noen også søkte om å få endret til timebasert vergemål. Å omgjøre vergemålet fra fast sats, til timebasert vergemål betyr at en da i vergerollen fører timer og får betalt etter hvor mye tid en bruker på oppdraget. Av de vergene som hadde benyttet seg av timebasert sats, så sa de fleste at de opplevde at det administrative arbeidet som fulgte med av timebasert vergemål, tok så mye tid at de ikke opplevde det som nyttig. Kun noen få sa at de opplevde timebasert vergemål som en god løsning, dette var verger som hadde mye kontakt med statsforvalter for råd og veiledning. De gangene det ble brukt timebasert sats var i forbindelse med vergemål som var svært uoversiktlige ved oppstart, eller ved salg av bolig eller andre oppgaver som ville tilsi at vergeoppdraget ville kreve mer tid enn et ordinært oppdrag.

«En bekymring er om at jeg gjør det godt nok for den personen jeg er satt opp for å hjelpe. Jeg tenker ofte på tilgjengelighetsgraden, det er en litt vanskelig balanse. For det å være verge på både økonomisk og personlig område får du utbetalt 11 000 kroner i året. Det er jo mer utgiftsdekning, for du skal jo ikke møtes på en daglig

basis. Du er ikke tilgjengelig hver dag fra 8-16, da skal lønnen være betraktelig høyere».

Flere verger fortalte at de ikke tenkte over hvor mye tid de brukte og derfor heller ikke brydde seg om hvor mye de hadde i godtgjørelse for arbeidet. Alle vergene satte pris på godtgjørelsen de fikk.

Flere meldte at de hadde erfart tidligere, særlig i starten av arbeidet som verge, å bruke for mye tid på den enkelte sak og vergehaver. Noen verger opplevde det som et gjennomgående problem i vergerollen, å sette grenser for tidsbruk. Tidsbruken var noe vergene også hadde hørt fra pårørende var en utfordring i relasjon til vergehaver. Vergene som sa de brukte mye tid i sin rolle, beskrev også en positiv side. Flere satt av god tid før og etter møtet med vergehaver, slik at en hadde tid om vergehaver ønsket å snakke. Tiden vergene brukte utover avsatt møtetid, førte til mer tillit og bedre relasjon mellom vergen og vergehaver. Vergene fortalte også at de som oftest satt av tid ekstra til dem som de opplevde å ha en god kontakt med, de som de liker best.

«Jeg ønsker å være en produktiv del av et varmt samfunn og hvis jeg ser at noen trenger hjelp, så bryr jeg meg. Da kommer arbeidstid for meg sekundært, du trenger meg her og nå, så kommer jeg.»

Noen av vergene argumenterte for at på bakgrunn av profesjonell avstand, var det ikke problem å begrense tidsbruken. Flere rapporterte at de i oppstart av vergeoppdraget avklarte hvilken rolle de hadde og når vergen var tilgjengelig, samtidig som de stilte seg disponible ved kriser. Noen verger satte av ekstra tid til å snakke med vergehaver.

«Jeg har gjerne arbeidsoppgaver i løpet av en dag, men hvis det da er et møte og vi blir sittende å drøse, så kan det godt gå noen timer, det gjør meg ingenting, istedenfor den halvtimen jeg kunne begrenset det til.»

Vergen som uttalte dette sa at dette var på bakgrunn av engasjementet han hadde for arbeidet som verge. Dette var et arbeid han satte så pris på, om det gikk mer tid enn planlagt i vergerollen, var det noe som ikke hadde betydning for ham.

I intervjuene kom et tema frem underveis ettersom flere ble intervjuet, noe som ikke var en del av intervjuguiden. Flere verger fortalte om at de kunne oppleve stigma knyttet til vergerollen, eller i vergehaver rollen.

«Det trenger ikke å være noe galt for at en får verge, men livet kan jo være tøft av og til, som gjør at de trenger litt hjelp. Men jeg tenker ordet verge kan være belastende.»

Vergene som kommer inn på tema stigma, forteller hvordan de i noen tilfeller ble enig med vergehaver om hvordan vergen skulle presentere seg overfor nettverket til vergehaver. Den ene vergen fortalte om hvordan han for flere vergehavere hadde omdøpt rollen til økonomisk rådgiver. Dette var noe vergehavere selv ønsket, da de opplevde det som skambelagt å ha verge. Den ene vergen fortalte også om hvordan han så at det var flere av våre nye landsmenn som hadde behov for verge, i lengre eller kortere perioder. Men at potensielle vergehavere møtte på kulturelle konflikter knyttet til erkjennelse av behov for hjelp, og hvorvidt en skal trekke inn utenforstående profesjonelle. I andre kulturer erfarte vergen at familien ofte ønsket å håndtere situasjoner privat. Vergene fortalte om en brukergruppe som allerede opplevde mye stigma i samfunnet knyttet til sin psykiske lidelse eller rusbruk. Noe som førte til lite forståelse fra samfunn om hvorfor vergene ønsker å jobbe med brukergruppen.

«Noen blir ødelagt av en far fra de er små barn, eller har hatt det så vanskelig at vi ikke kan forestille oss det. Og så dømmer vi de når de sliter psykisk eller rømmer ut i rusen.»

Noen av vergene hadde opplevd å møte stigma knyttet til vergerollen. Noen hadde møtt profesjonelle som ikke hadde forståelse for hvorfor noen ønsket å være verge grunnet lav lønn. Andre fortalte at når de presenterte sitt arbeid for nye, ofte fikk kommentarer om lønn og skandalesaker slik som Tolga-saken. Noen hadde referanser til Stig Larsson-triologien «Menn som hater kvinner».

«Jeg liker ikke ordet verge, fordi det høres så spesielt ut, og det er det flere som reagerer på. Både vergehaver og andre jeg presenterer meg til. Noen forbinder verge med vergen til Lisbeth Salander. For det er det vi kjenner til.»

Blant vergene var det flere områder de var tydelig delt på, særlig viste dette seg når vergene fikk spørsmål om hvor mange vergemål de tenkte man som verge kunne ha samtidig. Flere mente at om en skulle følge opp vergehaver etter deres behov, og gjøre en forsvarlig jobb, var det ikke mulig å ha et høyt antall vergemål. Flere opplevde at vergerollen ikke var en jobb, men en dugnad eller et kall, hvor man som verge stilte opp uavhengig av tid en fikk betalt for. Vergene med disse holdningene var stort sett verger som hadde god tid, og hvor vergemålet ikke er hovedinntekt.

«Det er mange verger som har alt for mange, og det syns jeg ikke noe om. De følger de ikke opp for fem øre, de legger inn penger mandag, onsdag og fredag og så snakker de ikke med dem. Mange har for mange, det er jo folk som har 60-80 personer og det er ikke rett.»

Av dem som hadde et høyere antall vergemål var det flere som tenkte at de gjerne også kunne hatt flere vergemål. Den ene vergen satte opp et regnestykke i intervjuet, hvor han med utgangspunkt i godtgjørelsen og en vanlig arbeidsuke regnet seg frem til at en kan ha rundt 80 vergeoppdrag. Han sa at dette var basert på tall, og at andre faktorer også påvirker dette regnestykket. Faktorer som kunne påvirke hvor mye tid en brukte på den enkelte var ofte knyttet til krevende livssituasjon, og hyppige kriser hos vergehaver. Enkelte opplevde trygghet i å ha høyere antall vergemål, da de fikk kunnskap og kompetanse som de igjen tok med seg inn i nye oppdrag.

«Det blir som en kirurg, hvis du skal ha en hjerteoperasjon, så vil du ha en lege som gjør dette ofte, du vil ikke ha en som gjør det en gang i året. Og sånn er det her også, har du mange vergeoppdrag så blir du flinkere. Men har du for mange, hvis legen har 10 operasjoner på en dag, så blir en gjerne sliten og trøtt.»

Totalt sett var det ingen av vergene som var sikre på om det var noe øvre eller nedre grense for profesjonelle vergeoppdrag på samme tid.

I intervjuet fikk vergene spørsmål om hvilke egenskaper som var viktig å ha når en arbeider som profesjonell verge. De egenskapene som ble nevnt var:

- Å arbeide strukturert og kontrollert
- Å ha gode formuleringsevner
- Det å kunne stå i det over lengre tid, og å være bestemt
- Å se mennesket, og ønske å gjøre det beste for dem
- Ryddighet, pålitelighet, forståelse
- Bred arbeidserfaring og allmenn kunnskap
- Relevant utdanning innen økonomi eller helse- og sosialfaglig
- Å være løsningsorientert
- Å kunne se den enkelte og deres behov
- Å lytte

Flere av vergene hadde erfaring fra yrker som var relevante for brukergruppen, innen kommunale tjenester, politi, helse og sosialtjeneste. De fortalte om hvordan deres yrkeserfaring hadde bidratt positivt i vergerollen, ved at de hadde kunnskap og erfaring som kom til nytte. Andre verger fortalte at de hadde erfaring innen økonomi, hvor deres erfaring også var relevant i vergerollen. Flere kjente til systemer en hadde bruk for i vergerollen. Dette kunne vært bruk av Excel for å ha oversikt over den økonomiske biten.

Den ene vergen fortalte om en situasjon hvor han var verge for en som stjal mye, som fikk bøter som igjen påvirket økonomien og livssituasjonen til vergehaver. Vergen hadde erfaring fra arbeid med butikktveri, og fortalte vergehaver at han i arbeidet fikk høre om hvor vanskelig tyveri opplevdes for de butikkansatte.

«Jeg sa: «Nå skal du høre her, det er ikke pengene det er snakk om her, det handler om butikkansatte som gruer seg til å gå på jobb.» Og hun ble helt satt ut og sa at hun ikke skulle gjøre det mer.»

Vergen opplevde at ved å bruke yrkeserfaringen sin i vergerollen fikk vergehaver en ny forståelse og endret sitt syn på stjeling, dette ble også forebyggende da det førte til at det ikke ble mer bøter for stjeling.

Som en del av intervjuguiden fikk vergene spørsmål om gaver i vergerollen. Alle vergene svarte at de aldri ville tatt imot en gave.

«Det er ikke riktig, det blir helt feil hvis jeg skal ta imot gaver fra de jeg er verge for. Jeg har jo betaling for oppdraget, og jeg hadde følt det var korrupsjon.»

Ved nærmere ettertanke viste det seg at noen av vergene hadde tatt imot gaver, dette var en blå ringperm, middag ved at vergehaver betalte og blomster fra pårørende etter endt oppdrag. Noen av vergene hadde også gitt gaver til vergehaver, men det var i forbindelse med at vergen hadde det vergehaver trengte, for eksempel møbler. Eller i et tilfelle hadde vergen kjøpt en t-skjorte i bursdagsgave da han så vergehaver hadde behov for det.

Kategori 3: Relasjon til vergehaver, og relasjonens betydning for vergeoppdraget

Noen av vergene drøftet høyt med seg selv om relasjonen som oppsto når en var tett på, var på godt eller vondt. Vergene opplevde at det skapes en tillit til vergen når vergehaver opplevde å bli hørt. Tilliten skaptes også ved at vergehaver opplevde at vergen ønsket å gjøre et godt stykke arbeid for dem og å ivareta vergehavers interesser. Ved at vergene tok seg tid til å høre på hva vergehaver ønsket, og sammen finne en løsning, noe som fikk positive ringvirkninger i flere av sakene. Vergene fortalte om saker hvor vergehaver tok ansvar over sin livssituasjon, fikk håp og ønske om å få økt livskvalitet. Tilliten førte til at det kunne oppstå gode relasjoner mellom vergehaver og vergen. Det ble tillit som også var bygget på tillit til administrativt arbeid, og at vergen viste at de ikke utnyttet vergehavers situasjon.

«Jeg er sikker på at hvis verger ville lure vergehaver, så kunne de gjort det, men det har jeg ikke behov for. Jeg er en ærlig mann og har ikke behov for å stjele fra dem som har mindre enn meg.»

Flere av vergene fortalte om opplevelser de hadde hatt i sammen med vergehaver, hvor opplevelsen av relasjonen også har vært godt for vergen. Den ene vergen fortalte at han var ute på besøk hos vergehaver i forbindelse med vergeoppdraget. Etter arbeidet var ferdig ble vergen sittende hos vergehaver i noen timer å prate, da de fant felles interesse i musikk. Verge fortalte også at flere av vergehaverne var veldig spent på hvem vergen var, og at de etter å ha møtt vergen for første gang ofte senket skuldrene.

«Det er relasjonen som er det aller viktigste, og det er kanskje det jeg syns er aller viktigst, når jeg føler jeg får til en kontakt når du ser skuldrene senke seg, og så oppleves det som at jeg er grei. De blir litt lettet etter å ha snakket med meg, de har kanskje tenkt mye over hvem jeg er og om jeg vil bestemme over dem, og det forstår jeg. Når jeg ser dem senke skuldrene, da er det kjekt å være verge.»

Det var flere verger som fortalte at de hadde valgt å gi vergehaver muligheten for å ta kontakt med dem etter endt vergemål, da relasjonen var så god at vergen ønsker å høre hvordan det gikk med vergehaver videre. Dette var på bakgrunn av manglende nettverk, og at vergen brydde seg om vergehaver.

«Det kan godt være at de jeg er verge for vet mer om mitt liv enn det noen andre som har verge vet om deres liv, fordi jeg bruker gjerne disse to timene og drøsen hvor jeg også forteller om mitt liv. Og åpner opp for å ha denne åpenheten som jeg igjen tror går på tillit. Hvis jeg bare spurte om den andre, og ikke ga av meg selv i tillegg, så tror jeg at åpenheten ikke ville vært så stor og tilliten ikke ville vært så stor»

I vergerollen reflekterte deltakerne over hvor skillet mellom personlig og privat gikk i samtale med vergehaver. De fleste hadde reflektert over dette skillet i tidligere yrker, mens andre var relativt nye til slike problemstillinger. Alle vergene sa at de ikke hadde invitert vergehaver hjem. Flere fortalte om hvordan de i møte med vergehaver også fortalte litt om seg selv, og at det var variert i hvor stor grad vergehaver viste interesse for å bli kjent utover vergerollen.

«Det er sikker mange som vet at jeg har barn, og vi drar på hytten annenhver helg. Det gjør at de gjerne forteller om sine barn, og det er ikke sånn at jeg utbroderer familien min, men jeg forteller jo om familien min og mitt liv.»

«Så lenge jeg har kontor, det går det en grense. Jeg kan fortelle om meg og mitt, men jeg vil ikke at de skal komme hjem til meg, der går det en grense som jeg ikke har tenkt over om hadde vært annerledes om mitt liv var annerledes, den bare er der.»

Det var tilfeller hvor verge opplevde at relasjonen hadde gått utover vergeoppdraget, og dermed opplevd å gå over i det som kunne ligne en pårønderolle overfor vergehaver. Som en del av intervjuet fikk vergene spørsmål om deres oppfatning om deres rolle gikk over i en pårønderolle. Her var det polariserte svar, hvor flere svarte at de ikke kjente seg igjen i pårønderolle og at de ikke involverte seg følelsesmessig. Andre sa at de opplevde rollene som den samme, at en i vergerollen gjør det samme som en gjør i en pårønderolle.

«Likhetene mellom rollene er at du hjelper de nærmeste og som pårørende hjelper du de nærmeste. Jeg hjelper like godt hun som ringer meg, som noen andre, men følelsene er der ikke. Men hvis faren min var syk, så hadde vært ganske likt egentlig.»

Noen av vergene fortalte at de ikke kjente seg igjen i pårønderolle, men kunne bli veldig engasjert i rollen som verge. Det var flere som mente at de i enkelte situasjoner ville opptrådd likt uavhengig av om det var vergehaver eller en nabo.

«Jeg synes de blir urettferdig behandlet og jeg vil gå deres ærend, å gå deres sak. Men det trenger jo ikke å være at en går inn som en pårørende, det kunne vært uansett.»

Noen fortalte om hvordan de kunne gå inn i en pårønderolle, i form av den praktiske hjelpen de ga. I forbindelse med flytting, handling, eller lignende, som ikke var innenfor mandatet. Det var tid som vergen valgte å bruke av sin fritid for å hjelpe vergehaver, og dette var med forskjellig bakgrunn hos de ulike vergene. Noen tenkte at det var en enkel oppgave de like gjerne gjør, mens andre tenkte at vergehaver ikke hadde andre til å stille opp. I personlige vergemål vil det være mer rom for å gjøre slike praktiske oppgaver, men det var varierende svar om hvor grensene gikk.

«Jeg har nå et tilfelle hvor jeg ikke er helt fornøyd og da føler jeg det er min rolle å

følge det opp. I mandatet står det ikke, men det er min rolle fordi han har jo ingen andre».

Flere fortalte om at de i flere tilfeller hadde blitt ført opp som pårørende av vergehaverer når de ble lagt inn på rusbehandling eller psykiatrisk. Det var ofte vergen ikke klar over før de ble kontaktet som pårønderolle i forbindelse med at vergehaver har skrevet dem opp som kontaktperson. I de situasjonene vergehaver ikke hadde kontakt med pårørende, var de tilfellene hvor vergene også ofte kom inn i pårønderolle.

«Jeg kan bli pårørende om det ikke er noen andre nære dem, det er jo flere som er enslige, ikke har familie eller har ikke kontakt med dem. Mange av de er jo ensomme og har kanskje bare meg».

Pårønderollen uttrykkes ved praktiske gjøremål, støttesamtaler, eller at vergene var på besøk hos vergehaver i fritiden. Flere av vergene fortalte om at de hadde vært i dype samtaler med vergehaver. Hvor vergehaver fortalte om livet sitt og delte historier med vergen.

«Det er jo en del som ønsker å snakke om personlige ting og gjerne blir personlige, og det er helt greit for meg. Men jeg er jo ikke noe behandler eller helsefaglig person, i sånne tilfeller er jo svaret at dette må en ta med fagpersonen de har tilgang til. Det er mange som har behov for å snakke om personlige ting, det opplever jeg.»

«De åpner ikke opp i starten, men da er det viktig å skape denne tilliten mellom oss og så kommer det gjerne historier etterhvert.»

Den ene vergen fortalte om et vergemål med en ung vergehaver, hvor vergen opplevde å gå over i en pårønderolle. Han opplevde at han fikk rolle som far for vergehaver, og kunne bli følelsesmessig revet med. Han fortalte at han kunne tenke på vergehavers situasjon utover arbeidstiden, være bekymret og i affekt slite med å ha en faglig og saklig diskusjon med vergehaver. Relasjonen mellom dem var ifølge vergen gått for langt, hvor han bestemte seg for å avslutte vergemålet. Men han ville la vergehaver ta kontakt med vergen, til tross for at de profesjonelt sett ikke lengre skulle ha en

relasjon. Vergen valgte å avslutte vergemålet da han følte han ikke lengre klarte å forholde seg objektiv i møte med vergehaver.

«Jeg satte opp et møte med nettverket hans, og sa at jeg nå er utenfor det som er mandatet mitt. Fordi nå opptrer jeg jo som en far når jeg egentlig bare skal sitte med økonomien, og sånn skal det ikke være».

Kategori 4: Brukergruppens muligheter og utfordringer i vergeoppdrag

Vergene erfarte at vergehaverne hadde en tøff hverdag som var preget av rus, og et stadig jag etter å skaffe seg midler til rus. Det var flere verger som hadde erfart at de fikk et oppdrag, og først etter en stund fikk se hvor dårlig livssituasjonen rundt vergehaver var.

«Jeg hadde en som ikke hadde noen, så kom han i en leilighet alene og flere hadde sendt bekymring, og den leiligheten så ikke ut, så var han utrolig syk og ble innlagt. Og du skulle sett den leiligheten, han hadde bodd i søppel og så umenneskelig at du ikke kan tro det.»

Det var flere som fortalte om dårlige levekår hvor vergehaver bodde i bolig som ikke hadde god standard, ofte kommunale boliger. Det var flere verger som fortalte om vergehavere som ønsket å bli rusfrie, men som opplevde det som umulig da de bodde i områder med aktive og oppsøkende rusmiljø.

«Jeg tror at noen har lyst til å ha verge fordi de forstår sin egen sykdom, og at de må ha noen som hjelper dem, men det er mange som ikke vil det. Men det er jo frivillig, men de har kanskje vært i situasjoner hvor de har vært helt på bunn, og så ser de hva som kunne vært best, og dette er jo i rusfrie perioder, så får de en kommunal leilighet rett vedsiden av en annen rusmisbruker, så sprekker jo de.»

Flere verger beskrev hvordan de så et liv som de selv ikke ville vært fornøyd med, da kom det spørsmål fra flere verger;

«Det vil bli et liv hvor de både belaster samfunnet, helsevesenet og sine nærmeste. Og et passivt liv med å sitte inne også, og det hele. Men igjen, hvem kan bedømme om det er et godt liv eller ikke, det må de finne ut av selv.»

«Hva er et normalt liv? Vil en verge bidra til å minske sjansen for å forverre livssituasjonen sin?»

Flere verger erfarte at de hadde fått vergeoppdrag hvor vergehaver ikke var mulig å få kontakt med, på grunn av at de i perioder forsvant inn i rusmiljø. Vergene erfarte at brukergruppen vergehavere i denne studien generelt sett hadde dårlig og lite oversiktlig økonomi. Hvor økonomien for de fleste var minstesats uføretrygd, og med store trekk for gjeld fra tilbakebetalingskrav fra kommune og bøter. Flere verger hadde store gjeldssummer i kommunen, da de i perioder ikke har betalt for husleie i kommunale boliger.

«Han hadde så mye gjeld som han ikke fikk betalt ned, fordi det var kjempestore trekk i lønnen som han fikk når han var sykemeldt. Så jeg måtte ta kontakt med staten for å si at de ikke kan fortsette å trekke så mye, da var svaret at så lenge han ikke hadde husleie ville de trekke en stor sum per mnd. Men da sa jeg at om dere forsetter å trekke så mye, kan vi aldri betale ned på gjelden slik at han kan få seg en bolig.»

I flere saker følte vergene at de var der for å ikke forverre vergehavers situasjon ytterligere. Vergene fortalte om flere tilfeller hvor de opplevde at vergehaver var i en sårbar livssituasjon, at vergene i sin rolle måtte gjøre det de kunne for å hjelpe.

«Jeg kan hjelpe de, det var ei i rusen som skulle på besøk og så gikk det over stakk og stein og hun mistet kortet og mobilen. Og da kan jeg hjelpe dem med pengene slik at de kan komme seg hjem, å prøve å roe dem ned og rett og slett. Å prøve å hjelpe dem med å få de hjem. Hun hadde mistet kortet, så da måtte jeg overføre penger til en hun bodde med, for at hun skulle komme seg hjem. De blir helt spinnvill i noen tilfeller, og der har jeg ikke noe å stille opp med siden jeg ikke kan noe om det, jeg kan få de hjem og hjelpe å styre pengene, men ikke noe mer.»

Vergene fortalte om en vergehavere som var preget av uro og stress i hverdagen. Som en del av rusavhengighet, rapporterte flere verger om stadig kontakt om utbetalinga av penger.

«Noen ganger føler jeg at jeg ser rett ned i avgrunnen, jeg kjenner jeg får vondt i magen bare jeg sier det til deg, det er det som er det verste med å være i livene deres. Jeg er jo ikke så mye til stede, men du ser og hører, når de forteller deg at de selger seg for 50 kr, tenk på det.»

Enkelte gikk til ekstreme lengder for å få tak i penger til å kjøpe inn rus. Noe som førte til arrestasjoner, skade på seg selv eller andre. Vergehaverenes forbruk av rus påvirket økonomien, da rusbruk er dyrt. Særlig når vergehaver hadde dårlig råd som et utgangspunkt. Det var flere verger som fortalte om saker hvor vergehaver ikke hadde hatt et øre i lovlige midler på konto. Det vil si at flere hadde midler som var knyttet til kjøp og salg av rusmidler, seksuelle tjenester eller stjele varer.

«Jeg tror jeg hjelper dem utrolig mye, de ringer mye og skal ha penger for å dra ut å ruse seg, og det er en del av sykdomsbildet. De sliter og kan ikke styre dette selv, men så snart de får penger til rus, roer de seg ned»

Vergene hadde ulike holdninger til bruk av rusmidler, hvor noen tenkte at dette var en del av vergehavers livssituasjon og at det var deres sak og ikke vergens. Mens noen var helt klar på at rusbruk ikke var akseptabelt, langer ville bli anmeldt. Den ene vergen var særlig tydelig på at han i møte med vergehaver prioriterte å få vergehaver ut fra rusmiljøet.

«Hvis du velger å kjøpe rus for pengene, så vil det gå ut over din egen mulighet til å ha litt kvalitet på livet. Jeg er beinhard på dette. Og det gir jeg uttrykk for ganske fort, og involverer gjerne personer som kan bistå og hjelpe i forhold til det.»

Som følge av denne uttalelsen fikk vergen som hadde denne holdningen i møte med vergehavere, spørsmål om hvordan denne holdningen fungerte, om han hadde opplevd noen resultater. Vergen svarte da;

«Rus koster mye penger, det koster så mye per dag, at det lille de har levd på fra Nav, det spiser de opp hver måned, i løpet av dager eller en uke. Fordi de er i et miljø som stresser dem vanvittig. Og det er det jeg vil ha dem vekk i fra. Det er dyrt å være rusmisbruker, mange sliter med det. Men de opplever at de får mål med å gjøre det, å bli rusfri, for å få en bedre livskvalitet. Og de fleste blir faktisk rusfrie.»

Videre fikk vergen som uttalte dette spørsmål om hvordan han gikk frem for å få en oversikt over vergehavers livssituasjon og rusbruk, han svarte da:

«Jeg vil vite hvor lenge de har vært plaget av rus, miljøene de går i, miljøer som omgivelsene kjenner, hvilken type rus det er, og i hvor stor grad avhengigheten er i forhold til det, hvis de bruker det de kan bruke av ting til å skaffe seg rus, mobiltelefon, direkte oppsøk, skriftlig, melding og mobil. Om nødvendig så anmelder jeg dem som omsetter stoff.»

Vergene erfarte at det var flere vergehavere som hadde pårørende i vergerollen tidligere. Men som i sin sårbare situasjon hadde blitt økonomisk utnyttet av familiemedlemmer. Noen vergehavere hadde månedlige trekk på flere tusen til familie, ut ifra en relativt liten utbetaling i måneden. Det var også tilfeller hvor vergehavere hadde blitt økonomisk utnyttet i boligen, av profesjonelle som var ansatt for å ivareta vedkommende.

«Det har vært tilfeller hvor de tar å utnytte av vergehaver i boligen, og nå ønsker de ikke lengre at det skal være penger liggende tilgjengelig på boligene.»

Flere verger fortalte om vergehavere som ble utnyttet av pårørende, og tilfeller hvor sykehjem har misbrukt vergehavers økonomi. Vergene var bekymret for hvor sårbare flere av vergehaverne var, og i hvor stor grad omgivelsene kunne unyttet deres livssituasjon. Det var også tilfeller hvor vergehaver opplevde å fremdeles bli utnyttet økonomisk av familie eller samboer.

«Jeg husker den første jeg overtok etter en familie. Familien hadde hatt lange fingre ned i trygden til han her, og de sørget for seg selv, men ikke for han, han satt på sykehjem her i byen og hadde jo nesten ingenting.»

«Og så kom det en bekymringsmelding fra sykehjemmet til statsforvalter og så ble jeg spurt om jeg kunne overta denne mannen. Så det første jeg gjorde var å stoppe disse trekkene til familien, og fikk noen sinte telefoner fra familien da.»

Vergene problematiserte at ikke statsforvalter vurderte livssituasjon i sin helhet ved oppnevning av et vergemål. Når vergeoppdraget ble laget uten å få et helhetlig bilde av vergehavers situasjon, opplevde vergene at de møtte flere problemstillinger som i stor grad påvirket vergeoppdraget.

«I begynnelsen så jeg at de brukte opp hans penger, og bruke hennes penger utover, så egentlig har de en samlet økonomi. Når han da var i en livssituasjon med en samboer som forsto at det var penger på konto, så tok de ut pengene og brukte de på helt andre ting»

Det var forskjellig blant vergene som ble intervjuet hvorvidt de hadde opplevd trusler i vergerollen. Noen sa de ikke hadde opplevd det, men kunne tenke seg til at det var et aktuelt tema. Andre opplevde det en sjelden gang, noen heller ofte. Av dem som fortalte at de hadde mottatt trusler i vergerollen, var det overraskende mange trusler fra vergehaver om å ta sitt eget liv.

«Og det er ekstremt belastende, og da kjenner jeg at nå er det nok, det vil jeg ikke ha på meg, at noen har tatt livet sitt, og dette er ikke noe som man bare truer med.»

Dette var noe som vergene i ulik grad opplevde som belastende. Noen av vergene med erfaring fra helsearbeid ble ikke like påvirket, da de hadde med seg lignende yrkeserfaring med brukergruppen inn i vergerollen. Andre verger så på trusler om å ta sitt eget liv som veldig belastende. De som opplevde slike trusler som belastende opplevde at de hadde behov for å snakke ut med noen om situasjonene som oppsto.

«Slik som han som jeg var redd for skulle ta livet sitt, det er klart jeg brydde meg, jeg har jo ikke anledning til å snakke med folk om disse greiene. Men det hender at jeg sier noe til kona mi, og hun sier at du kan ikke legge dette på deg, men av og til så gjør man det.»

I noen tilfeller ble selvmord brukt som trussel for å få mer penger. Eller som en måte å straffe vergen på, fordi vergehaver ikke var fornøyd med jobben vergen hadde gjort. Vergene fortalte også om trusler knyttet til egen familie, sitt eget liv, eller møter hvor vergehaver hadde møtt opp med våpen og truet vergen.

«Og da kan de si at hvis jeg ikke får pengene så tar jeg livet av meg, eller at nå har du vært så ufin mot meg som ikke vil gi meg de pengene, at nå tenker jeg på å ta livet av meg».

Om vergemål avsluttes for vergen ikke lengre ønsker å ha oppdraget grunnet trusler, videreformidles det til neste verge, slik at det kan tas stilling til i forkant. Den ene vergen fortalte om et vergeoppdrag han hadde fått etter en annen profesjonell verge hadde valgt å avslutte oppdraget. Oppdraget ble avsluttet på bakgrunn av trusler fra vergehaver. Den nye vergen som ble intervjuet i dette studiet hadde tatt kontakt med den tidligere vergen for å få oversikt over situasjonene som hadde endt i avsluttet vergemål. I møte med vergehaver hadde den nye vergen referert til samtalen med den tidligere vergen og avklart med vergehaver at det ikke var akseptert i vergeoppdraget. Vergen benyttet anledningen til å forklare vergehaver om hvordan trusler er straffbart, og hvor skadelige trusler kunne vært for både vergehaver og vergen. Vergen informerte også vergehaver om trusler i møte med andre tjenester og hvordan det også er straffbart. Etter å ha hatt denne samtalen opplevde vergen at samtalen virket forebyggende da han la ansvaret for egen oppførsel over på vergehaver, noe som resulterte i mindre trusler.

«Når jeg tar den samtalen med dem, så er det faktisk forebyggende og det gjør at de faktisk forstår at de ikke må gjøre det, for det ødelegger for dem og de rundt seg.»

I intervjuene kom det også frem at vergene selv kunne bruke en form for trussel i sin rolle i møte med vergehaver. I tilfeller hvor vergehaver ikke var enig i prioriteringen av økonomi kunne noen av vergene true med å si opp vergemålet. I noen tilfeller fungerte trusselen i vergens favør, i andre tilfeller fikk vergen beskjed om å dra dit pepperen gror.

Flere vergehavere ønsket å kjøpe sin egen bolig ifølge vergene. Flere benyttet sjansen til å lage mål og delmål som kunne motivere vergehaver til å få på plass økonomien og spare til bolig. Ved å følge vergens råd om økonomiske beslutninger fikk vergehavere en plan som viste hvordan de i samarbeid med vergen kunne kjøpe egen bolig etterhvert. Vergene erfarte dette som en god motivasjon da det også la noe av ansvaret for sparingen over på vergehaver. Ønsket om bolig ble for enkelte vergehavere en god motivasjon for sparing, mens for andre opplevdes det som en for lang vei å gå før de fikk råd til egen bolig.

«I starten så spør jeg alltid hva ønskene deres er, hva de ser for seg om fremtiden, og veldig mange ønsker å ha en leilighet som de kan eie selv, og da sier jeg at det skal vi fint klare å få til hvis jeg får lovt til å betale ned gjelda di først. Og det betyr at det kan være litt trangt for deg i noen år, men det er de stort sett villige til.»

Hvorvidt vergene arbeider ut ifra vergehavers ønsker, var noe variert blant deltakerne. Noen arbeidet etter hvor mye vergehaver var informert om egen rolle og rettigheter i vergemålet. Noen verger satt av penger uten at vergehaver ble informert, da vergen så dette som nødvendig. Om vergehaver fikk vite at det sto penger på konto ville vergehaver ta ut alle oppsparte midler. Det var også flere verger som ikke fortalte hvor mye penger det var på konto, men ga et lavere beløp til vergehaver, for at ikke pengene skulle bli brukt opp. De fleste vergene så problemer knyttet til samtykkekompetanse og vergehavers mulighet til å gå imot vergens råd om økonomiske beslutninger. Dette opplevdes som en vanskelig problemstilling ifølge vergene, da de så hvordan vergehaver tok dårlige valg som kunne forverre sin situasjon. Alternativet da var å enten få til en løsning i fellesskap, eller å avslutte vergemålet.

«Statsforvalter sa at om den som har verge vil ta ut pengene så har vi ikke noe vi skulle sagt, selv om vi mye heller skulle betalt husleien så har du ikke noe du skulle sagt.»

Vergene fortalte også om beslutninger hvor vergene ikke hadde retningslinjer eller lover å støtte beslutningene sine på. Og som en følge av det foretok de skjønnsvurderinger på bakgrunn av informasjonen de hadde i vergemålet eller fra

vergeholder og deres omgivelser. Et slikt tilfelle var en vergeholder som ikke lenger kunne svare for seg selv og sine ønsker, men det hadde alltid vært tradisjon hvor hun hadde gitt penger i julegave til barnebarn. Vergen tok da beslutningen basert på den informasjonen og fortsatte tradisjonen selv om det ikke var uttrykt fra vergeholder. Vergen hadde dette å si om skjønnsvurderingen:

«Det er vanskelig å vite hva den andre kunne ønske seg, men en gjør det en føler er rett.»

Kategori 5: Pårørendes rolle i vergeholders liv og vergemål

I flere vergemål er det pårørende som er verge, men i studien har jeg snakket med profesjonelle verger. De erfarte at pårørendes kjennskap og relasjon til vergeholder hadde blitt ressurser, som førte til et godt samarbeid mellom verge og pårørende.

«Jeg ser hvor hjelpvillige de er mot meg, og hvordan de tar imot meg, jeg har ei nå som jeg samarbeider med, hvor hun er veldig syk og tante er veldig med på laget. Vi kjører det parallelt, hun stiller opp på møter med fastlegen, hun er med på det meste, men hun ønsker ikke å ha den rollen som jeg har hvor jeg skal styre pengene»

«Tilfeller hvor vergeoppdraget er med en pårørende i vergerollen og dette har fungert godt, får vi som verger ikke høre noe særlig om, da vi kun får de oppdragene hvor det ikke har gått bra».

Om pårørende opplever at de har overskudd og lyst til å ta på seg vergerollen kan dette ifølge vergene være med å styrke relasjonen og tilliten. En kan som pårørende oppleve en mestring ved å ha kunne hjulpet vergeholder.

«Om de har relasjon fra før kan vergeholder få en lavere terskel for å ta kontakt og har mer 'en til en' forhold til vergen sin, med tanke på dialog og hverdagslig informasjon og oppfølging.»

«Hvis du var i en situasjon hvor du hadde gjeld, og så kom økonomisk verge som var i din familie inn og hjalp deg å stagnere gjelden og så ble det avsluttet når gjelden var ferdig. Da vil kanskje relasjonen gå tilbake med styrket tillitsforhold mellom den vergetrengende og vergen, du har konkret hjulpet den vergetrengende»

Vergene fortalte om tilfeller hvor de hadde tatt over vergemål etter pårørende i vergerollen. Det var flere tilfeller hvor vergemålet ble overført fra pårørende over til profesjonelle. Dette var tilfeller hvor pårørende opplevde rollen som belastende, hvor relasjonen ble påvirket. Tilfeller hvor vergehaver selv opplevde pårørende i vergerollen som belastende, og ønsket en utenforstående.

«Det handler jo om hva den aktuelle personen, det er jo mange som opplever skyld eller skam, som har familiekonflikter som gjør at gjerne ikke vil ha personlig eller økonomisk interesse av å skal ivareta noen de kjenner. Det vil jo bli en annen relasjon hvis det er din far eller søster eller bror som skal ivareta dine interesser fordi du ikke klarer det selv.»

I intervjuene fortalte vergene om konflikt innad i familien, eller mellom vergehaver og pårørende. Vergene fortalte om saker hvor vergehaver hadde slitt med rusbruk og psykiatri over lengre år, og enten ikke har kontakt, eller har lite kontakt med pårørende.

«Noen av de som får oppnevnt verge, de kommer fra barnevernet og de har ikke relasjoner til foreldre, det kan være foreldre som har gjort utilgivelige handlinger og derfor har blitt fratatt foreldreomsorgen. Så det er spørsmål om å få tak i noen utenforstående som kan hjelpe vedkommende til å fungere i samfunnet, og i møte med byråkrati, hjelpe med søknader.»

Det var tilfeller hvor vergehaver, etter å ha vært i kontakt med familie, hadde oppsøkt rusmiljø grunnet konflikter i hjemmet. Flere av vergehaverne som hadde slitt i flere år hadde ofte ikke kontakt med pårørende, og hadde derfor valgt profesjonelle i vergerollen.

«De blir gjerne så subjektive oppi det hele, hvis vedkommende skal ha hjelp så er det vanskelig å ha et nyansert forhold til det. Jeg tror det er vanskelig for personer som har en lang relasjon til vedkommende å skulle være verge, og det kan være vanskelig for den som skal ha verge.»

5.0 Diskusjon

For å besvare studiens problemstilling ble funn fra intervjuene diskutert med bakgrunn i aktuelle teorier, tidligere forskning på tema og aktuell helsepolitikk.

5.1 Samfunn og etikk

I intervjuene diskuterte noen av vergene problematikk knyttet til straff for dem som bruker rusmidler, med bruk av bøter. Rusreformen (2019) var for mange profesjonelle og brukere et håp om en endring i håndtering av personer med rusbruk. Dette kan ligne funn gjort av Pithouse et al. (2019) i programmet med satsning på tilrettelagte tjenester, forebyggende arbeid og samarbeid med brukere (s. 110). Flere profesjonelle kan se problematikk til hvordan man i dag håndterer personer som bruker rus. Det kom frem i studiet at det er flere grunnet til at noen bruker rus. Om det er rusavhengighet, selvmedisinering, eller perioder med rusbruk. Vergene rapporterte at rusbruken også kunne være på bakgrunn av psykiske lidelser og kanskje som et resultat av omsorgssvikt i barndommen. En kan argumentere på bakgrunn av vergenes opplevelse av vergehavers livssituasjon, at straff ikke vil føre til en bedre livssituasjon for vergehaver. I enkelte tilfeller kan en tenke seg at straff i form av straffeforfølgelse vil påvirke vergehaver negativt i form av dårligere økonomi ved nedbetaling av bøter. Rulleblad kan føre til at vergehaver for eksempel ikke kan arbeide med barn. Bøtene vergehaver får kan også påvirke deres mulighet til å få spart opp midler til å få kjøpe egen bolig, slik som flere vergehavere ønsket.

Det kom frem ulike holdninger til hvorvidt vergene syntes det var greit at vergehaver brukte rus. Vergen som rapporterte at han arbeidet aktivt med å få vergehaver rusfri, tilbydde å skaffe hjelp til vergehaver, ikke straff. Hvorvidt en kan ta stilling til hva som vil være det beste tiltaket er ikke lett å si, men en kan drøfte hvilke menneskesyn som ligger til grunn for de ulike perspektivene i ruspolitikken. Melamed et al. (2007) skriver om hvordan en i de siste årene har fått en økning i vergemål, noe de tenker er på bakgrunn av økt bevissthet om ivaretagelse og tilbud for dem som har behov for dette. En kan også tenke seg at det har blitt økt bevissthet i befolkningen om vergenes rolle og deres tjenester. Det kunne være aktuelt å ta i bruk et tilrettelagt program på lik linje med Levine et al. (2019) sin forskning. Hvor en både har en verge, men også et opplæringsopplegg rundt både vergehaver og vergen. Programmet viste til en positiv endring både for vergehaver, og samfunn, noe som igjen kunne være aktuelt som et hjelpetilbud i rusreformen.

I intervjuene kommer det frem problemstillinger knyttet til stigma i forhold til vergerollen og vergehaverrollen. I forskningen som lå til grunn for studien ble det ikke avdekket funn relatert til opplevelsen av stigma. Vergene fortalte om stigma knyttet til vergerollen, det å ha en verge

og stigma knyttet til brukergruppen innen rusbruk og psykiatri. Vergene fortalte at de ikke alltid ønsket å vite for mye om vergen, de ønsket å møte dem med et åpent sinn. I Recovery ønsker brukerne at hjelper ser dem for den de er. En tenker innen Recovery at man kan leve med symptomer, men at man har håp og tro på å leve et meningsfylt liv, tross symptomene (Hummelvoll, 2010, s.56). Når vergene fortalte om stigma knytte til brukergruppen, erfarte de at vergehaverne ble urettmessig dømt på bakgrunn av deres sykdom. Hvilket menneskesyn en har påvirker også hvordan man ser på dem som faller utenfor samfunnet. Henriksen og Vetlesen (2006) skriver om hvordan man i hjelperrollen møter etiske problemstillinger, hvor en må ta stilling til sitt menneskesyn og handle deretter (s. 56). Hvilke vurderinger en vil ta basert på eget menneskesyn kan påvirke vergehavers situasjon, og derfor sitter en også i en posisjon med makt. Hvordan vergen behandler vergehaver påvirker også vergehavers opplevelse av egen verd. En kan derfor argumentere for at vergens utførelse av arbeid er fylt av etikk og etiske problemstillinger.

I faglig skjønn skal en som verge ta beslutninger basert på den aktuelle fagkunnskapen en kan innhente for å foreta en faglig beslutning. Det er i tilfeller hvor en ikke har retningslinjer eller lover å basere beslutningen på (Hanssen, 2015, s. 38). Vergene fortalte også om situasjoner hvor de sto i skjønsmessige vurderinger. Hvordan vergene beslutter avgjørelser i vergerollen kan sammenlignes med resoneringsprosessen. Hvor en basert på flere faktorer, slik som innhenting av opplysninger fra nettverk, statsforvalter og vergehaver, kan foreta skjønsmessige vurderinger som er i vergehavers beste interesse. I slike tilfeller kan en også se problemstillinger ut ifra det vergene erfarer. De forteller om pårørende som ikke har vergehavers beste interesse ved å oppsøke informasjon, eller om vergehavere som ikke kan svare for seg selv. En kan da stå med lite materiale med tanke på å foreta en skjønsmessig beslutning. Vergen valgte i dette tilfellet å se tilbake på tradisjon og tok sin vurdering basert på dette. Men det er ikke alltid en kan benytte seg av slik informasjon. Flere av vergene fortalte om pårørende som økonomisk utnyttet vergen. Om en som verge får beskjed om tradisjon knyttet til utbetalinger, kan dette vise seg å ikke være sant.

På den ene siden sitter vergene med gode muligheter til å innhente informasjon som kan bistå i skjønsmessige vurderinger, fra nettverk, statsforvalter og vergehaver selv. På den andre siden har de ulike yrkesfaglige bakgrunner, noe som gjør at en basert på erfaringsbasert kunnskap, vil stille med ulikt utgangspunkt for skjønsvurderingen. I kunnskapsreflektert praksis innhenter man kunnskap fra bruker, forskning og fagkunnskap og yrkeserfaring

(Helås, 2018, s. 51). Vergene hadde ulike fagbakgrunner noe som gjør at de i teorien kunne vurdere like saker ulikt, basert på sitt kunnskapsgrunnlag. Vergene hadde ulike holdninger til hvorvidt vergehaver kunne bruke rus eller ikke under vergeoppdraget. Om dette var basert på yrkeserfaring eller andre faktorer kan en stille spørsmål ved, men en kan også tenke seg at yrkesbakgrunnen påvirker hvordan en vurderer beslutninger i praksis som verge. I forskningen til Pithouse et al. (2019) fant de også at utdanning og yrkesbakgrunn var noe de fleste i undersøkelsen så som grunnlaget for kunnskap inn i hjelperollen (s. 117).

Den ene vergen tok opp spørsmål knyttet til nyttekosten ved å ha vergemål. I forskningen gjort av Levine et al. (2019) viste de til hvordan programmet som fokuserte på utsatte personer i brukergruppen hadde en samfunnsøkonomisk gevinst. En kan argumentere for at vergene i denne studien også med stor sannsynlighet har bidratt til lavere velferdsutgifter (s. 472). Slik som historien om vergehaver som stjal, hvor vergen i samtale med vergehaver fikk henne til å endre perspektiv på stjelingen. Ved flere anledninger fortalte vergene om tilfeller hvor de kunne bidra til en bedre livskvalitet hos vergehavere. Økt livskvalitet kan føre til at en får mindre økonomiske problemer, og mulig ikke oppsøker rusmiljøet. Når vergen får kontroll på hverdagsøkonomi kan en se hvordan dette hjelper vergehaver, men en kan også se nytten fra et samfunnsperspektiv. Vergene kan hjelpe mennesker som har økonomiske utfordringer, og på den måten også bidra til spesialisert hjelp til den aktuelle brukergruppen, som andre tjenester ikke kan innfri slik som vist i forskningen til Levine et al. (2019).

5.2 Arbeidet som verge

I vergerollen fortalte flere verger hvordan de opplevde at det var manglende opplæring i forkant av arbeidet i vergerollen. Det var flere som opplevde at opplæringen skjedde i praksis. Forskningen til Pithouse et al. (2019) viser til samme funn, hvor deltakerne i studien rapporterte det samme (s. 120). Noe som kan diskuteres er hvor ulike tanker vergene hadde om sitt ansvarsområde. Det var også store ulikheter til hvor mange vergemål vergene kunne ha på samme tid. Flere mente at 30 vergemål var taket, andre mente det ikke var noe øvre grense. Samlet ga dette en opplevelse av at vergene ikke var samstemte når det gjaldt ulike retningslinjer og regler. De fortalte om uoffisielle og offisielle samlinger, som for en del av vergene hadde bidratt positivt i arbeidet som verge. Vergene fortalte at de satte pris på å høre fra andre verger, noe som kunnskapsreflektert praksis kaller for erfaringskunnskap (Helås,

2018, s. 49). Det blir ikke nevnt noe brukererfaring eller brukerkunnskap direkte hos vergene. Men en kan tenke at ved å samarbeide tett med vergehaver, følge opp deres ønsker og å holde kontakt, kan en få kunnskap som er basert på vergehavers kunnskap. Try (2014) skriver også om hvordan kjennskap til egen erfaring med håndtering av kriser kan være ressurs i arbeid med brukergruppen (s.158). Om vergehaver selv vet hva som fungerer og ikke for dem i møte med vergen, vil det være nyttig informasjon for vergen å undersøke. Det kommer ikke frem en organisert metode hvor vergen får frem kunnskapen til vergehaver, noe som gir rom for skjønn.

5.3 Utnyttelse av vergehaver og vergens maktposisjon

Nwakasi & Restorick Roberts (2018) fant i deres studie flere problemstillinger knyttet til vergemål. Flere av disse stemte med studiens funn. Forskerne fant problemstillinger knyttet til utnyttelse av vergehavers sårbare posisjon (s.525). Det samme kom frem i studien til Appelbaum & Redlich, hvor de så større sannsynlighet knyttet til brukergruppen og risiko for å bli utnyttet økonomisk (s.299). Vergene fortalte også om denne sårbarheten knytte til vergehavers situasjon, og hvordan både pårørende og hjelpere sto for egen økonomisk interesse og ikke vergehavers. Statsforvalter har en måte å fange opp og eliminere den økonomiske sårbarheten, hvor de foretar stikkprøver. Dette var noe vergene satte pris på, da de opplevde tilsynet som bra både for eget arbeid, men også vergehavers sikkerhet. Som en følge av dette funnet kan en vurdere om vergehavere også står i sårbare posisjoner ovenfor maktmisbruk fra verger.

Den ene vergen refererte til vergen i triologien til Stig Larsson, hvor jeg også har lest bøkene og sett filmene. I dette skjønnlitterære universet fremstilles to verger. Den ene er en eldre mann som stiller opp og bryr seg om vergehaver Lisbeth. Senere får hun en ny verge som i sin maktposisjon endrer reglene for utbetalinger, og krever seksuelle tjenester for å få utbetalt vergehavers midler. Dette får en også til å undre seg over om dette reflekterer en sannhet for enkelte vergehavere. Hanssen (2015) skriver om makt, om hvordan vergen sitter med kunnskapsmakt (s.81). Flere av vergene beskrev hvordan de ikke fortalte hele sannheten eller løyv, for å spare opp midler til kriser. Vergene fortalte at de i flere tilfeller hadde behov for disse oppsparte midlene. Samtidig som de fortalte at om vergehaver kjente til midlene ville de ta dem ut, etter hva de hadde samtykkekompetanse til. En kan drøfte om denne

tilbakeholdelsen av kunnskap kan være maktbruk i møte med vergehaver, eller om det, i likhet med konsekvensetikken, gjøres opp for, ved at vergehaver får økonomisk sikkerhet.

Et annet aspekt ved maktposisjonen i vergerollen er at vergehaver oppsøker vergen for deres tjenester (Vetlesen, 2001, s. 24). Vergehaverne står i en avhengighetsposisjon til tjenesten vergene tilbøyd. En kan tenke seg at vergehaver selv ikke føler på denne avhengigheten til tjenesten ettersom de fleste vergemål er basert på frivillighet. Hvordan relasjonen oppstår i denne settingen kan være variert avhengig av hva vergehaver forventer fra vergen. Men også hvilke forventninger vergen har til relasjonen i vergeoppdraget. Om en som verge ikke opplever at en har samme forventning til vergerollen som vergehaver eller deres omgivelser, kan en som verge kjenne på krysspress mellom egne grensesettinger og forventningene. Makten som vergen har i sin posisjon kan også få konsekvenser for hvordan relasjonen utvikles.

5.4 Belastninger i vergerollen

Hummelvoll (2010) viser til empiri gjennomført med brukergruppen, hvor de fortalte hva de satt pris på hos hjelperrollen. Blant flere viktige elementer nevnes det ønske om at hjelper er tilgjengelig, strekker seg utover grensene og gjør unntak for bruker (s. 68). Det samme beskriver Pedersen (2015) om hvordan man i møte med hjelperrollen setter pris på dem som gjør noe ekstra, noe som fikk bruker til å oppleve at hjelper gikk de ekstra skrittene for bruker (s. 110). På den ene siden ønsker vergehaverne at vergen skal bistå utover det som er forventet innenfor rammene i den profesjonelle settingen, samtidig som vergene opplever forventninger til dette som utfordring.

Som en del av vergerollen hadde flere av de som ble intervjuet opplevd trusler i vergerollen. Ifølge Per Isdal (2017) er det umulig å ikke la seg berøre når en møter personer i vanskelige situasjoner eller får høre historier. Det beskrives som en emosjonelt krevende jobb å arbeide med mennesker som sliter (s. 31). Blant vergene får en også en opplevelse av at vergene kan kjenne på belastninger som følge av situasjoner de opplever i vergerollen. Vergene har i mitt perspektiv vært sammenlignbart med saksbehandlere, personer som ikke har mye praksis med brukergruppen. I intervjuene får man inntrykk av at de fleste vergene har opplevelser i vergerollen som har vært vanskelig. Men hvor mye påvirkes vergene av vergerollen? I sakene

som omhandlet trusler i vergerollen, rapporterte de fleste at dette var belastende. Flere av vergene refererte også til 'mas' fra vergehaver angående penger. Det kan tenkes at dette maset som flere snakker om er en form for sakteoppbyggende belastning. Figley (1995) beskrev dette fenomenet, hvor en som hjelper opplever slitasje over tid (Isdal, 2017, s.28). Som en følge av det Figley (1995) beskriver som Compassion fatigue, kan en oppleve manglende engasjement overfor brukerne. Dette var ikke noe som kom frem i studien, men det kan være aktuelt som tema for vergene som en form for belastning. Pithouse et al. (2019) rapporterte også funn knyttet til manglende engasjement og slitasje over tid på hjelperne (s. 117).

Som en del av teorier knyttet til belastning for hjelpere, ser en at jo nærmere relasjon, desto større sjanse for at hjelper opplever å bli sekundærtraumatisert (Isdal, 2017, s. 56). Som en del av analysen oppdaget jeg at de som fortalte om vanskelige situasjoner i vergerollen, også ofte var de som også brukte mer tid på relasjon til vergehaver. Dette kan også sammenlignes med brukerens opplevelse av at det ofte er en enkelt person som har hatt betydning for dem i bedringsprosessen (Pedersen, 2015, s. 110). På den ene siden kan vergen komme i posisjon til å gjøre en betydelig endring for vergehaver. Men på den andre siden kan nettopp relasjonen som gir mulighet for å hjelpe, det som også kan være mest belastende for vergen. Hvordan relasjonen får en viktig rolle mellom vergehaver og vergen kan en også se i funnene relatert til pårønderollen.

5.6 Pårønderollen

Som en del av forforståelsen har jeg erfaring med arbeid med pårørende i brukergruppen, og hadde en hypotese om hvordan vergene kunne gå inn i en pårønderolle. Denne hypotesen kan jeg i etterkant av intervjuet ikke bekrefte eller avkrefte, da ikke alle vergene kjente seg igjen i en pårønderolle. Selbekk et al. (2016, 2018) løfter frem teorier om hvordan en kan forstå problematikk knyttet til rusbruk, som individuelt eller relasjonelt. I intervjuene kom dette frem på ulikt vis, i hvor stor grad den enkelte valgte å involvere seg. Blant flere av vergene kunne en se likheter med Selbekk et al. (2016, 2018) sine funn i forskning på pårørende, og forskningen gjennomført i dette prosjektet på profesjonelle i vergerollen. En kan argumentere for at vergene ikke vil komme like tett på vergehaver, sammenlignet med pårørende, da en verge ikke vil ha like mye historikk som pårørende. Vergen kan få relasjoner

som varer i flere år med vergehaver, men en kan argumentere for at dette ikke vil være i likhet med pårørende som har en relasjon gjerne fra barndom. Vergene fortalte i likhet med forskningen at pårørende opplever å være utbrente som følge av sin rolle.

Vergene som opplever å stå i en pårønderolle kan oppleve å møte vergehaver i særdeles vanskelige situasjoner. Vetlesen (2010) beskriver i sin avhandling hvordan man i møte med mennesker som søker hjelp, kan kjenne på empati overfor deres situasjon. En vil på bakgrunn av dette behandle den som søker hjelp, på samme måte som en selv skulle ønske en ble behandlet. I tilfeller hvor vergene har gått inn i en pårønderolle på bakgrunn av relasjon til vergehaver, vil en også kunne argumenterte for at de har empati overfor vergehavers situasjon. Som verge får en informasjon, både ved det økonomiske arbeidet, hvor en har overblikk over inn- og uttak. Men også personlig informasjon, hvor flere verger forteller at vergehaver ønsker å åpne seg for vergen. Det er da lett å tenke seg at vergen kan oppleve å bli følelsesmessig revet med, og derfor kjenne seg igjen i en pårønderolle.

6.0 Konklusjon

Studien har undersøkt hvordan verger erfarer sin rolle i møte med vergehaver med rusbruk og psykiske lidelser. Resultatene viser hvordan flere verger er motiverte av et ønske om å være en nyttig del av samfunnet og kunne hjelpe vergehaver til å få et bedre liv. Vergene opplever å gi vergehaver en bedre livskvalitet ved at de håndterer økonomien, og får til en stabil hverdagsøkonomi med faste inn- og utbetalinger. Flere verger har også personlige vergeoppdrag i tillegg til økonomisk, hvor de opplevde at de opptre som pårørende ved praktiske oppgaver og oppfølging av vergehaver.

Det er ulikheter blant vergene på flere plan, blant annet på hvor mye tid som legges i vergemålet, og hvor mye en investerer av seg selv som person i vergerollen. Vergene som er intervjuet i studiet erfarte å møte forventninger i vergerollen de ikke kunne innfri. Jeg som forsker ser her en mulighet for å tilpasse og videreføre programmet Levine et al. (2019) forsket på, da dette viste til en positiv effekt på både vergehaver og samfunn (s. 472). Utfordringen blir å få til et program hvor vergen ikke opplever å bli utslitt i sin rolle, hvor vergen også opplever programmet som givende. Et funn som også kan være aktuelt for praksis, er trusler fra vergehaver om å ta sitt liv. I dette funnet ser en mulighet for å lage et tilbud for vergene, hvor de kan snakke ut om det de opplever i sin rolle. Flere verger så nytten av å møte andre verger, hvor de kan dele av sine erfaringer i rollen.

På samfunnsnivå viste studien til funn om stigma i vergehaver- og vergerollen. Da dette ikke var noe som kom frem i tidligere forskning kan funn i denne studien bidra til økt innsikt i hvordan rollen som verge eller vergehaver kan oppleves som en del av samfunnet.

6.1 Videre forskning

På bakgrunn av studiens funn anbefales følgende videre forskning:

Vergene rapporterte utfordringer knyttet til grensesetting og tidsbruk i sin rolle, noe som bør forskes mer på. Det er behov for forskning på hvor mye tid som går til vergerollen, og hvordan vergene skal sette begrensninger for dette i praksis.

Vergehavere som ikke har nettverk rundt seg, eller som er i sårbare situasjoner ser ut til å ha et behov som vergerollen midlertidig fyller ut. Det er behov for forskning knyttet til hvilke behov vergehaver har, og hvordan vergen kan bistå med dette uten å oppleve belastning i rollen. Det er behov for forskning på om vergene går inn i pårønderolle av nødvendighet fra vergehaver, eller en gjensidig følelsesmessig relasjon til vergehaver.

Hvordan vergene arbeider på bakgrunn av deres yrkesfaglige bakgrunn vil også være en spennende forskning, som kan gi innblikk i hvordan vergene utøver skjønnsmessige vurderinger.

Studien gav også data som omhandlet pårørende og deres erfaringer i rollen som biologisk pårørende til vergehaver. Mye av dataen var relatert til vergenes egen opplevelse og forståelse av sin rolle. Data relatert til vergehavers situasjon ble også beskrevet mer detaljert, men måtte kortes ned for å avgrense oppgaven. Det er behov for å innhente kunnskap om vergehavers opplevelse av vergemål med profesjonelle verger.

Litteraturliste

Appelbaum, P. S., & Redlich, A. (2006). Use of Leverage Over Patients' Money to Promote Adherence to Psychiatric Treatment. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 194(4), April 2006. s.294-302.

Bjørndal A. & Hofoss, D. (2017). *Statistikk for helse- og sosialfagene* (2. Utg.) Oslo: Gyldendal Akademisk

Borregaard, B. & Ludvigsen, M. S. (2018). Exchanging narratives—A qualitative study of peer support among surgical lung cancer patients. *Journal of Clinical Nursing*, 27(1-2), 328-336. <https://doi.org/10.1111/jocn.13903>

Busch, T. (2013). *Akademisk skriving for bachelor- og masterstudenter*. Bergen: Fagbokforlaget.

Dalland, O. (2015). *Metode og Oppgaveskriving*. (5.Utg.) Oslo: Gyldendal Akademisk

Evjen, R., Kielland, K. B. & Øiern, T. (2012). *Dobbelt opp – om psykiske lidelser og rusmisbruk*. Oslo: Universitetsforlaget

Fjeld, R., Bornø, T. L. & Rudi, H. M. (2019). «Tolga-saken» – en gjennomgang. Statens helsetilsyn. Hentet (13.mai, 21) fra: <https://www.helsetilsynet.no/presse/nyhetsarkiv/2019/resultatene-etter-gjennomgang-av-tolga-saken/>

Graneheim, U. H., Lindgren, B. M. & Lundman, B. (2017). Methodological challenges in qualitative content analysis: A discussion Paper. *Nurse Education Today*, 56, 29–34. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.nedt.2017.06.002>.

Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing, research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness, *Nurse Education Today*, 24, s. 105 -112. Doi:10,1016/j. nedt2003.10.001.

Gråwe, R. W., (2015). Forståelse og behandling av personer med samtidig ruslidelse og psykisk lidelse. I Almvik, A. & Borge, L. (Red.) *Å sette farge på livet – helhetlig psykisk helsearbeid*. (s.197-216). Bergen: Fagbokforlaget

Halås, C. T. (2018). Kunnskapsreflektert praksis. *Forskning og Forandring*, 1(2), s. 48–68.
<https://doi.org/10.23865/fof.v1.1230>

Hanssen, H., Hummerfelt, K., Kjellevold, A., Norheim, A. & Sommerseth, R. (2015). Faglig skjønn i utøvelse av helse-og sosialfaglig arbeid. I H. Hanssen, (red.), Hummerfelt, K., Kjellevold, A., Norheim, A. & Sommerseth, R. *Faglig skjønn og brukermedvirkning i helse og velferdstjenestene* (2. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Hanssen, H., Hummerfelt, K., Kjellevold, A., Norheim, A. & Sommerseth, R. (2015). Faglig skjønn i utøvelse av helse og sosialfaglig arbeid. I H. Hanssen, (red.), Hummerfelt, K., Kjellevold, A., Norheim, A. & Sommerseth, R. *Faglig skjønn og brukermedvirkning i helse og velferdstjenestene* (2. utg., s. 17-47). Bergen: Fagbokforlaget.

Haugsgjerd, S., Jensen, P., Karlsson, B. & Løkke, J. A. (2015). *Perspektiver på psykisk lidelse-å forstå, beskrive og behandle*. (3.Utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk

Henriksen, J. & Vetlesen, A. J., (2006). *Nærhet og distanse*. Oslo; Gyldendal Norsk Forlag

Hummelvoll, J. K. (2012). *Om Helt - ikke stykkevis og delt - psykiatrisk sykepleie og psykisk helse*. (7.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk

Isdal, P. (2017). *Smittet av vold – om sekundærtraumatisering, compassin fatuige og utbrenthet i hjelpeyrkene*. Bergen: Fagbokforlaget.

Karlsson, B. & Borg, M. (2017). *Recovery-Tradisjoner, fornyelser og praksiser*. Oslo: Gyldendal akademisk

King, N., & Horrocks, C. (2010). *Interviews in qualitative research*. London: Sage

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2017). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

Levine, E., Jett, C., Johnson, J. & Connors, H. (2019). Outcomes of a Care Coordination Guardianship Intervention for Adults with Severe Mental Illness: An Interrupted Time Series Analysis. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research* 47. (s. 468–474). <https://doi.org/10.1007/s10488-019-01005-1>

Lundman, B., & Graneheim, U. H. (2012). Kvalitativ innehållsanalys. I. M. Granskär & B. Höglund-Nielsen, (Red.), *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård* (2. utg., s. 187-201). Lund: Studentlitteratur.

Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. (3.utg.). Oslo: Universitetsforlaget

Malterud, K. (2017). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning* (4.utg.). Oslo: Universitetsforlaget

Melamed, Y., Doron, I. & Shnitt, D. (2007). Guardianship of people with mental disorders. *Social Science & Medicine* 65 (s.1118–1123). doi:10.1016/j.socscimed.2007.04.040

NOU 2019: 26. (2019). *Rusreform – fra straff til hjelp*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet

Nwakasi, C, & Restorick Roberts, A. (2018). Challenges of adult guardianship. *Innovation in Aging*, 2(1), s. 525–525. <https://doi.org/10.1093/geroni/igy023.1940>

Pasient- og Brukerrettighetsloven (1999). *Lov av 2 juli 1999 om pasient- og brukerrettigheter*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-63?q=pasient+og+bruker>. Lest: 10.05.21

Pedersen, A. (2015). Recovery som fagperspektiv og praksisfelt. I Almvik, A. & Borge, L. (Red.) *Å sette farge på livet – helhetlig psykisk helsearbeid*. (s.197-216). Bergen: Fagbokforlaget

Personvernombudet for forskning (NSD). Hentet fra <http://www.nsd.uib.no/> Lest 10.05.21

Pithouse, A., Rees, A., Brookfield, C. & Djupvik, A. (2019). Understanding social work-force satisfaction. *Journal of Social Work*. 21(1) (s. 107–127). DOI: 10.1177/1468017319868121

Polit, D. & Beck, C. (2012). *Nursing Research. Generating and assessing evidence for nursing practice* (9.utg.). London: Lippincott, Williams & Wilkins.

Storm, M., Fortuna, K. L., Gill, E. A., Pincus, H. A., Bruce, M. L., & Bartels, S. J. (2020, January 27). Coordination of Services for People With Serious Mental Illness and General Medical Conditions: Perspectives From Rural Northeastern United States. *Psychiatric Rehabilitation Journal. Advance*. <http://dx.doi.org/10.1037/prj0000404>

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. (4.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.) Bergen: Fagbokforlaget

Try, E. (2015). Psykososial oppfølging på kommunalt nivå ved akutte kriser – kunnskap om ulike aldersgrupper. I Almvik, A. & Borge, L. (Red.) *Å sette farge på livet – helhetlig psykisk helsearbeid*. (s.143-166). Bergen: Fagbokforlaget

Vetlesen, A. J., (2001). Omsorg – mellom avhengighet og autonomi. I Ruyter, K. W., & Vetlesen, A. J., (red.). *Omsorgens tvetydighet*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv om studien til deltakere med forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet.

Vil du delta i forskningsprosjektet

Erfaringer fra verger til personer som har en ROP-lidelse?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er undersøke erfaringer man har som verge til mennesker som har en ROP-lidelse. I dette skrivet gir vi deg informasjon om formålet med prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette er et mastergradsprosjekt som skal gjennomføres høsten 2020 – våren 2021. Formålet med masterprosjektet er å undersøke vergers perspektiv på deres rolle ovenfor personer med ROP-lidelse, og hvordan denne rollen kan gå over i en pårørenderolle.

Resultatene fra masterprosjektet kan senere bli publisert i en vitenskapelig artikkel.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Stavanger er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du er blitt spurt om å delta i masterprosjektet da du er verge til en person som har en ROP-lidelse. Utvalgsriteriene er at du er over 18 år, er egnet til å samtykke på egenhånd, og har en relasjon som gjerne går over flere år med den du er personlig verge for.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du takker ja til å delta i masterprosjektet, vil student Silje Arstein gjennomføre en samtale med deg på ca. 60 minutter der det vil bli stilt spørsmål om hvordan du oppfatter det å være verge. Det er planlagt at samtalen gjennomføres i løpet av 2020. Dersom det er aktuelt

kan vi snakkes på din arbeidsplass, eller en annen plass du ønsker. Samtalen vil bli tatt opp på en lydopptaker og skrevet ut etterpå. All data vil bli lagret i henhold til NSD (Norsk senter for forskningsdata) sine retningslinjer for datalagring.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- De som vil ha tilgang til informasjonen fra deg er masterstudent Silje Arstein og veiledere doktorgradsstipendiat Jorunn Nærland Skjærpe og professor Hildegunn Sagvaag.
- Tiltak som blir gjort for å sikre ditt personvern er: Navn og kontaktopplysninger vil erstattes med koder, som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data. Data vil lagres på låst fil på studentens pc. Etter gjennomført masterprosjekt og publisering av vitenskapelig artikkel vil lydfiler og transkribert intervjumateriale slettes.

Deltakere vil ikke kunne gjenkjennes i publisert vitenskapelig artikkel eller masteroppgave i etterkant av masterprosjektet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 15. november 2022. Etter avsluttet prosjekt vil lydopptak og utskrifter bli slettet.

Informasjonen som innhentes om deg skal kun brukes som beskrevet i masterprosjektets formål. Alle personopplysninger vil behandles konfidensielt. Masterstudent og veileder har taushetsplikt. Ingen data kommer til å kunne tilbakeføres til deg som person i publikasjoner. Datamaterialet vil oppbevares på filer på universitetets server med en kode som kun forsker kjenner og blir derfor aidentifisert. Koblingsnøkkel oppbevares i låsbart skap.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitet i Stavanger har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Veileder:

Jorunn Nærland Skjærpe ved Universitet i Stavanger

Telefon: 97767039

Email: jorunn.n.skjerpe@uis.no

- Student:

Silje Arstein

Telefon: 98468523

Email: s.arstein@stud.uis.no

- Vårt personvernombud:

UiS personvernombud, email: personvernombud@uis.no.

- Seniorrådgiver:

Rolf Jegervatn

Telefon: 51833081

rolf.jegervatn@uis.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:
NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på
telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Jorunn Nærland Skjærpe
(Doktorgradsstipendiat/veileder)

Silje Arstein
(Student)

Vedlegg 2: samtykkeerklæring fra vergene til intervju

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Erfaringer fra verger til personer som har en ROP-lidelse* og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg tillater at personopplysninger jeg gir behandles frem til prosjektslutt 15. november 2022.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

BAKGRUNNSINFORMASJON OM DELTAKERE

Vennligst fyll ut den informasjon som er relevant for deg

Kvinne mann

Alder:

Hva er din stilling?

Hvor mange års erfaring har du som personlig verge?

Takk for hjelpen!

Vedlegg 3: Intervjuguide til vergene

Intervjuguide

Spørsmål om vergerollen:

1. Hva er dine refleksjoner rundt å inngå i rollen som verge?
2. Hvordan kommer dette til uttrykk i praksis?
3. I hvilke situasjoner tenker du at personer oppnevner profesjonelle eller andre som pårørende og ikke familie?
4. I hvilken situasjon ble du verge, og hva tenker du er bakgrunn for valget?
5. Hvilken type informasjon har du fått og gitt i din rolle som verge? Hvilken informasjon tenker du er viktig?
6. Hvordan kan den opprinnelige relasjonen/rollen ovenfor brukeren påvirke rollen som verge? Og når en eventuelt skal tilbake til den opprinnelige rollen?
7. Hva tenker du om å motta gaver i rollen som verge?
8. Hvor mange kan man være personlig verge til?

Spørsmål om tidsbruk og relasjon:

1. I hvilke situasjoner opptrer du i rollen som verge?
2. Når på dagen/natten har du opptrådt som verge?
3. Hvilke bekymringer kan komme som en følge av å være verge?
4. Som verge kan man bli oppringt på privattelefon utover arbeidstiden, hvilke tanker har du rundt dette?
5. Hvordan kan din rolle som verge gå utover privatlivet? Har du måtte endre avtaler eller lignende?
6. Hva tenker du har bidratt til at personen valgte deg som verge?
7. Kan du si noe om det finnes et press på å si ja til å opptre som verge?

Spørsmål om rollekonflikt:

1. Hva kan være bakgrunn for å oppleve rollekonflikt mellom å være verge og pårørende?
2. Om personen ikke ønsker å ha familie oppført som verge, men familien selv ikke anerkjenner dette valget, hvilke utfordringer kan du som verge oppleve?
3. Hvordan kan taushetsplikten en har som verge komme i konflikt med pårønderollen?

4. Har du opplevd vansker med å begrense tidsbruk i verge?
5. Er det forskjell mellom å være personlig og privat i vergerollen? Hva tenker du om dette?
6. Kan det være forskjell mellom dine vurderinger i rollen som verge og rollen som pårørende? Hvordan håndterer du dette?

Spørsmål avslutningsvis:

1. Vil du tilføye noe?

Vedlegg 4: Tilbakemelding fra NSD

Det innsendte meldeskjemaet med referansekode 924769 er nå vurdert av NSD.

Følgende vurdering er gitt:

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 17.11.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke typer endringer det er nødvendig å melde: nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.11.2021. Data med personopplysninger oppbevares internt ved behandlingsansvarlig institusjon frem til 15.11.2022.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Karin Lillevold

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17

Vedlegg 5: Eksempel på analyseprosessen fra meningsenheter til kategorier

Meningsenhet	Kondensert meningsenhet	Kode	Kategori
<p>Det å tre inn i rollen som verge, og da rundt rus og psykiatri pasienter eller klienter, opplever jeg ikke det som annerledes enn andre i form av behov for verge. Fordi selve vergeformålet handler jo om at personen du skal hjelpe har nedsatt evne til å ivareta seg selv, og hvorfor noen har nedsatt evne til å ivareta seg selv og sine interesser det er litt for meg irrelevant, for andre kan det sikkert være veldig relevant, men for meg er det irrelevant sikker på grunn av min helsefaglige bakgrunn</p>	<p>Jeg opplever ikke behovet for verge innen rus og psykiatri som annerledes enn andre som trenger verge. Og hvorfor en person trenger verge er irrelevant for meg, på bakgrunn av min helsefaglige bakgrunn. Det kan gjerne være relevant for andre.</p>	Vergerolle	<p>Opplevelse av rollen som profesjonell verge</p>
<p>I utgangspunktet så er det sånn at når det opprettes et vergemål så står vergen ganske fritt til det å på hvilken måte en skal ligge opp lista, altså hvor hyppig man skal ha kontakt, terskelen for at klienten skal ta kontakt, men sånn som jeg pleier å gjøre det, hvis jeg får oppnevnt eller får et</p>	<p>Vergen velger selv hvordan en skal arbeide innen mandatet. Hvor hyppig en skal ha kontakt og terskel for å ta kontakt for klienten. Jeg pleier å sette opp et første møte med vergehaver og gjerne med pårørende, miljøtjenester m.m. Jeg går dypt inn i saken i</p>	Behov	<p>Brukergruppens muligheter og utfordringer i vergeoppdraget</p>

<p>vergemål som jeg skal håndtere tar jeg kontakt med personen det gjelder og får satt i gang et første møte og gjerne og pårørende eller miljøtjenester eller andre som er rundt personen som har et vergemål som jeg skal ivareta, og da går jeg veldig dypt inn i saken tidlig, og når da jeg legger mye krefter inn i saken tidlig så balanserer ting seg ut ganske fort, for da ser jeg over tid at det blir mindre og mindre kontakt mellom meg og den som har behov for meg da altså den vergetrengende. Men i forhold til rus og psykiatri er jo det at de som jeg har vergemål for der de har gjerne en litt annen form, hvis det er noe de ønsker seg og det kan være å gå på en fest i helgen hvis du er en ung uføre, om du har knust telefonen din og du trenger en ny en innenfor neste time, eller ja de blir veldig prosjektert på det ensartete som kommer, noe de trenger eller noe som kan representere kaos for de da.</p>	<p>starten, og så balanserer det seg ut etterhvert, hvor det blir mindre kontakt mellom meg g vergehaver. Innen vergemål i arbeid med personer innen rus og psykiatri, så er det annerledes. Som ung uføre kan en ønske å dra på fest, om en har en knust telefon, dette representerer kaos for denne bruker gruppen. De vil da ikke ta hensyn til den sosiale balansen og ringe meg 50 ganger i timen. Når de ønsker seg noe er de veldig påtent.</p>		
--	--	--	--

<p>Og da er det helt uvesentlig for dem den her sosiale balansen om jeg oppfatter det som plagsomt å få 50 meldinger i løpet av en time for eksempel, fordi det er noe de ikke tar hensyn til. Når den vergetrengende innen rus og psykiatri, når de ønsker seg noe så er de på, veldig påtent.</p>			
---	--	--	--